

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, Z. Ú., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**STAV, STRUKTURA A LIMITY PREVENCE
ŠIKANY NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH
V PLZEŇSKÉM KRAJI**

Autor práce: Daniel Pavelec, DiS.

Studijní program: Bezpečnostně právní činnost

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: Mgr. Milan Kocík, MBA

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

2022

VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH STUDIÍ, z. ú.

Žižkova tř. 6, 370 01 České Budějovice

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení studenta: Daniel Pavelec, DiS.

Studijní program: Bezpečnostně právní činnost

Forma studia: Kombinovaná

Místo studia: Příbram

Název bakalářské práce: Stav, struktura a limity prevence šikany na základních školách v Plzeňském kraji

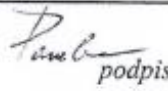

Název bakalářské práce v anglickém jazyce: Status, structure and limits of bullying prevention at primary schools in the Pilsen region

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

Vedoucí bakalářské práce (jméno a příjmení, titul): Mgr. Milan Kocík, MBA

Datum zadání bakalářské práce (měsíc, rok): 11/2021 - 3/2022

Cíl bakalářské práce: Mezi hlavní cíle této bakalářské práce patří především zjištění četnosti výskytu šikany na základních školách, jaký je zde kladen důraz na prevenci před tímto dlouhodobým společenským problémem a jakého nejčastějšího projevu šikany se studenti na základních školách dopouštějí. Následným vyhodnocením získaných výstupů z provedeného empirického šetření navrhnout vlastní řešení.

Student: Daniel Pavelec, DiS.	27. 11. 2021 datum	 podpis
Vedoucí práce: Mgr. Milan Kocík, MBA	6. 12. 2021 datum	 podpis

Schvaluji zadání bakalářské práce:

Vedoucí katedry: doc. JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.	21. 1. 2022 datum	 podpis
Prorektor pro studium a vnitřní záležitosti: doc. PhDr. Miroslav Sapík, Ph.D.	26. 1. 2022 datum	 podpis
Pověřený rektor: doc. Ing. Jiří Dušek, Ph.D.	31. 1. 2022 datum	 podpis

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval(a) samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce v elektronické podobě ve veřejně přístupné části infodisku VŠERS, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky vedoucí(ho) a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce systémem na odhalování plagiátů.

.....

Děkuji vedoucí(mu) bakalářské práce Mgr. Milanovi Kocíkovi, MBA za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

PAVELEC, D. *Stav, struktura a limity prevence šikany na základních školách v Plzeňském kraji: bakalářská práce*. Příbram: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2022. 69 s. Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Milan Kocík, MBA

Klíčová slova: školní šikana, kyberšikana, výskyt šikany, prevence šikany, agresor, oběť

Tato bakalářská práce pojednává o jednom z dlouhodobých společenských problémů, kterým je školní šikana. V práci je probírána nejen ta tradiční šikana, ale i ta internetová šikana tzv. kyberšikana. Teorie se zaměřuje v souvislosti se školní šikanou na jednotlivé definice, formy, fáze, agresory a oběti, jejich výchovu, následky, prevenci a legislativu. Empirická část je řešena pomocí dotazníkového šetření, které je orientováno primárně na výskyt a prevenci šikany na základních školách v Plzeňském kraji. Na základě získaných dat jsou v závěru navrhnuté vlastní řešení.

ABSTRACT

PAVELEC, D. *Status, structure and limits of bullying prevention at primary schools in the Pilsen region: bachelor thesis*. Příbram: The College of European and Regional Studies, 2022. 69 pp. Thesis supervisor: Mgr. Milan Kocík, MBA

Key words: school bullying, cyberbullying, incidence of bullying, prevention of bullying, aggressor, victim

This bachelor thesis deals with one of the long-term social problems, which is school bullying. The work discusses not only the traditional bullying, but also the internet bullying, so-called cyberbullying. The theory focuses on individual definitions, forms, phases, aggressors and victims, their education, consequences, prevention and legislation in connection with school bullying. The empirical part is solved by means of a questionnaire survey, which is focused primarily on the occurrence and prevention of bullying in primary schools in the Pilsen region. Based on the obtained data, own solutions are proposed in the end.

Obsah

Úvod.....	9
1 Cíl a metodika bakalářské práce	10
2 Šikana.....	11
2.1 Formy šikanování	12
2.2 Fáze šikany	14
3 Účastníci školní šikany	16
3.1 Agresoři	16
3.2 Oběť.....	19
3.3 Další účastníci (třída, pedagogové, rodiče).....	21
4 Kyberšikana.....	24
4.1 Prostředky kyberšikany	25
4.2 Projevy kyberšikany	26
4.3 Oběť a agresor kyberšikany.....	27
5 Následky školní šikany a kyberšikany	30
5.1 Následky školní šikany.....	30
5.2 Následky kyberšikany	32
6 Prevence šikany.....	34
6.1 Prevence tradiční šikany.....	35
6.1.1 Prevence v rodině.....	35
6.1.2 Prevence ve škole.....	36
6.2 Prevence kyberšikany	38
6.2.1 Prevence v rodině.....	39
6.2.2 Prevence ve škole.....	40
7 Legislativa a pojem šikana	42
8 Stanovení cílů a hypotéz	46

9	Dotazníkové šetření.....	47
10	Vyhodnocení hypotéz.....	59
	Závěr	60
	Seznam použitých zdrojů	62
	Seznam zkratk	65
	Seznam grafů.....	66
	Přílohy	67

Úvod

Tématem práce je školní šikana, která doprovází školství nepochybně od jeho vzniku. Některým lidem ve společnosti přijde, že se tato problematika zhoršila až poslední roky, ale já jsem té domněnky, že se akorát začala veřejně řešit a společnost si jí díky tomu začíná teprve až teď všímat.

Závažnost tohoto problému je zvláště v tom, že nezanechává pouze ty krátkodobé fyzické následky např. v podobě modřin, ale může zanechat i ty dlouhodobé psychické, které si dítě odnáší i po skončení studia a může si je v sobě nedobrovolně držet klidně po celý život. V některých případech to dožene oběti i k sebevraždě. Bohužel si takové následky mnoho lidí neuvědomuje, zvláště mladí agresivní jedinci a kolikrát ani jejich rodiče, kteří na ně mají spolu s učiteli obrovský vliv.

Důvodem výběru tohoto tématu nebyla jen aktuálnost, ale i to, že je mi tato problematika moc dobře známá. Já sám jsem se s tímto agresivním chováním na své základní škole setkal, a to jako oběť, obyčejný přihlížející a přiznám se, že i nějaké to posmívání proběhlo z mojí strany na něčí „účet“.

Lze předpokládat, že se školní šikana vyskytuje jen na území školy, ale to je omyl, škola může být klidně jen místo, kde to všechno pro oběť započne. Šikana ve škole totiž může zasahovat i do různých zájmových kroužků, sportovních aktivit, klučičích či holčičích part apod. Dále také, zvláště v dnešní „online době“, může probíhat i přes různá elektronická média, jako je telefon nebo internet. Tento druh šikany se nazývá kyberšikana neboli šikana v kyberprostoru.

Co se týká struktury práce, v teoretické části se práce bude věnovat v souvislosti se šikanou jednotlivým pojmům a definicím, fázím a formám, předpokladům a výchově účastníků, následkům, prevenci a také samotné legislativě, která se šikanou v některých vážných případech nepochybně souvisí.

V praktické části budou nejprve stanoveny hypotézy a poté se provede výzkum. Na základě výsledků empirického šetření, budou hypotézy potvrzeny či vyvráceny a v samotném závěru bude navrženo vlastní řešení.

1 Cíl a metodika bakalářské práce

Hlavním cílem bakalářské práce je zjištění momentálního stavu výskytu školní šikany na základních školách v Plzeňském kraji, zda se zde žáci setkávají s preventivními opatřeními před tímto agresivním chováním a následným vyhodnocením získaných dat z provedeného empirického šetření navrhnout řešení. Tyto cíle nejsou zaměřeny jen na tradiční šikanu, ale i na tu, která je stále více a více v poslední době rozsáhlejší, šikanu na internetu tzv. kyberšikanu, která s tradiční šikanou nesporně souvisí.

Pro splnění cílů bakalářské práce přispěje samotné studium literárních, internetových a legislativních zdrojů ve spojení se šikanou, dále bude také využit kvantitativní výzkum, který je založen na testování hypotéz, tedy jejich potvrzení či vyvrácení. Dokáže získat ohromné množství dat s méně podrobnějšími informacemi. Právě pomocí této kvantitativní metody, konkrétně dotazníky, bude vypracovaná praktická část.

Dotazníky budou samozřejmě zcela anonymní a přizpůsobené pro děti. Předávat se budou studentům základních škol v Plzeňském kraji prvního i druhého stupně pouze v online podobě. Lze je vyplnit na technologiích, které děti moc dobře znají již od útlého věku, jako je počítač, notebook, telefon, nebo např. tablet. Plánovaného výzkumu by se měli zúčastnit žáci z až sedmi základních škol: ZŠ. Sušice Lerchova, ZŠ. Klatovy Plánická, ZŠ. Nalžovské hory, ZŠ. Horažďovice Komenského, ZŠ. Domažlice Komenského, ZŠ. Plzeň Zábělská. Dotazník by měli vyplňovat jen studenti, kteří se nachází v rozmezí od 3. třídy do 9 třídy, kdy jsou dostatečně schopni odpovědět na připravené otázky. Toto množství základních škol a věkové rozmezí by mělo dostatečně zajistit co nejpřesnější výsledky.

2 Šikana

Samotné slovo – Šikana, pochází z francouzského slova – Chicane, jehož význam je zlomyslné obtěžování, sužování, týrání nebo pronásledování a podobné chování.¹

Šikana je dlouhodobý problém společnosti, který může člověka trápit po celý jeho život. Tento problém může postihnout dítě již v předškolním věku ve školce, nebo v samotné rodině mezi sourozenci. Pokračovat může právě ve škole, kde je tento jev velice častý, odkud se může přenášet do různých prostředí, jako jsou zájmové kroužky, sport apod., nebo také do online prostředí, což je v posledních letech takový nový fenomén (šikanu v online prostředí nazýváme kyberšikana, které se bakalářská práce bude věnovat v dalších kapitolách). Školním věkem to bohužel nekončí, dále se s tímto vážným problémem společnost setkává v zaměstnání (mobbing, bossing) a dokonce i v důchodu, např. formou týrání pečovatelkami v domově pro seniory. Velmi časté setkání s tímto agresivním chováním bývalo také na vojně, kdy byla ještě povinná vojenská docházka.²

Hlavním problémem školní šikany je to, že mnoho jedinců toto agresivní chování považuje za normální, za něco, co je součástí našich životů. Bohužel tací si neuvědomují, že šikana nekončí jen nějakým pošťuchováním nebo posmíváním. Šikana může mít mnohem hroživější a vážnější podoby. Agresivní útoky mohou vést k vážným zraněním a dokonce i k vraždám, nebo mohou způsobit dlouhodobé psychické následky v podobě depresí, které v mnoha případech oběť donutí k sebevraždě.³

Mezi další problémy patří neodhalení nebo záměrné přehlížení tohoto agresivního jednání. Šikana často před rodiči a učiteli „nevyplave na povrch“, z důvodu špatné komunikace s dětmi a přijde se na ní pozdě, nebo vůbec. Existují i učitelé, kteří záměrně toto agresivní chování přehlíží a neřeší ho, z důvodu, že to berou jako své osobní selhání, o kterém nechtějí, aby se někdo z vedení školy dozvěděl.⁴

Je zajímavé, že na místě ani podmínkách nezáleží. Školní šikana se dostane opravdu všude a za jakýchkoliv podmínek. Agresoři se najdou kdekoliv. Šikana se vyskytuje na chudých školách, na školách pro bohaté, na chlapeckých školách, na dívčích školách, náboženských školách atd., na typu školy jednoduše nezáleží. Stejně tak se školní šikana neodehrává pouze ve třídě. Jedinci si svou oběť najdou na chodbě, v jídelně,

¹ HOLEČEK, Václav. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Plzeň: Pedagogické centrum, 1997. ISBN 80-7020-004-9., s. 22.

² KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5., s. 17-18.

³ FIELD, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. V Praze: Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2., s. 24.

⁴ ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-049-9., s. 13.

na školních pozemcích, na záchodě, venku po cestě ze školy, po cestě do školy, na internetu a tak dále.⁵

Pro definici šikany používají mnozí autoři různé formulace, ale v základě se shodnou na tom, že je to fyzické (např. bouchnutí) i psychické (např. nadávky) úmyslné, opakované, agresivní chování vůči slabšímu jedinci nebo skupině, vedené silnějším jedincem nebo skupinou. Pokud to shrneme, šikana musí splňovat tyto čtyři základní body:

- Agresivní chování – Chování agresora musí psychicky nebo fyzicky ublížit oběti.
- Úmyslnost – Jednání je od agresora úmyslné.
- Opakovanost – Ublížování se musí opakovat.
- Mocenská nerovnováha mezi agresorem a obětí – Oběť se nemůže bránit.⁶

2.1 Formy šikanování

Agresivní chování může probíhat buď fyzicky, což může být ve škole např.: kopáním, bitím, škrcením, nebo psychicky, kdy děti nejčastěji například: pomlouvají, posmívají se nebo nadávají. Žák může snášet i kombinaci těchto forem, kdy spolužák agresor jedince například pomlouvá, ale i bije.⁷

Velkou chybou většiny společnosti, zvláště rodičů a učitelů, je jejich mínění o šikaně, myslí si totiž, že šikana je jen nějaká forma fyzického násilí. Přitom zdroj tohoto ubližování ve většině případů začíná právě psychickým ubližováním, které bývá často podceňováno a bagatelizováno. Rodiče nebo učitelé často říkají: „Ten kluk si to moc bere.“, „Vždyť to byla mezi nimi jen taková sranda.“, apod. Tyto počáteční projevy psychického rázu je třeba nepřehlížet, aby se jejich intenzita nestupňovala do takových mezí, kdy už je pozdě a nebude žádná naděje pro vyvážnutí oběti bez následků.⁸

Dále rozdělujeme šikanu na přímou a nepřímou. Přímé šikanování může probíhat formou násilí jakéhokoliv druhu a jak už lze usoudit z názvu, působí přímo na oběť. Může to být způsobování bolesti (např.: bití, bodání, kopání), ponižující rozkazování (např.:

⁵ FIELD, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. V Praze: Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2., s. 25.

⁶ VÁGNEROVÁ, Kateřina. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-912-5., s. 11.

⁷ VÁGNEROVÁ, Kateřina. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-912-5., s. 11-12.

⁸ VÁGNEROVÁ, Kateřina. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-912-5., s. 11-12.

nucené obnažování, nucení něco sníst), ničení a odcizováním osobních věcí (např.: oblečení, svačina), verbální napadání (např: nadávky, urážky) nebo zotročováním, kdy je např. student donucován plnit rozkazy.⁹

Nepřímá šikana je využívána spíše u žen a je kolikrát horší, než přímá šikana. Je to vlastně sociální izolace jedince, kterého si druzí nevšímají, nekomunikují s ním, nemá dovoleno se podílet na činnosti skupiny atd.¹⁰

Tyto dvě skupiny se často kombinují. Příkladem může být dítě ve škole, které si prochází obdobím nadávek od svých spolužáků (přímá šikana), poté nastane období pohrdání a dítě může být v kolektivu izolované (nepřímá šikana). Při izolování je dost pravděpodobné, že přijde na řadu zase fyzické ubližování (přímá šikana).¹¹

Podle Evelyn M. Fieldové existují čtyři typy šikany. Prvním typem je škádlení, ve kterém jde o verbální násilí. Je to nejnebezpečnější druh šikany, navíc s nejdelším trváním. Zpravidla se při škádlení jedná o vzhled, sexuální orientaci nebo sociální přijetí. Takové chování ubližuje oběti z důvodu zlomyslného vystupování, tónu a výrazu tváře agresora. Nejčastějšími projevy jsou: nadávky, urážení nebo například obtěžování po telefonu nebo na internetu.¹²

Druhým typem se nazývá vylučování ze skupiny. Podstatou tohoto druhu je společenská manipulace, kdy vyloučení šikanujícím dítětem může být vyjádřeno přímo otevřeně ve smyslu „Nechci, abys tady byl“, ale i tak, že útočník a ostatní odmítají jedince nenápadně pomocí řeči těla. Samotný agresor může manipulovat svou partu, aniž by zasahoval, proto ani většina učitelů tento problém nezaznamená. Pomoc oběti od člena skupiny nepřipadá ze strachu v úvahu, jelikož každý ví, že potom může přijít na řadu on sám. V realitě může vyloučení ze skupiny být např. předstírání přátelství s obětí a následné obrácení proti ní, nevšímání a otáčení se k zády oběti, šeptání s pohledem na oběť, výhrušné postoje nebo gesta.¹³

V dalším druhu se jedná o napadání oběti, formou přímého, ale i nepřímého útoku. Takový útok zahrnuje strkání, kopání, bouchání, krádeže, poškozování majetku oběti,

⁹ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 21-22.

¹⁰ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 22.

¹¹ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 22.

¹² FIELD, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. V Praze: Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2., s. 26.

¹³ FIELD, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. V Praze: Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2., s. 27.

odšoupávání židle od stolu, zavírání oběti ve školní skříni, ale i např. stříkání vody z umyvadla. Tento druh šikany se označuje jako fyzické napadání.¹⁴

Poslední čtvrtý typ je obtěžování, kterým je myšleno chování, které obsahuje nepříjemné dotěrné otázky, dále útoky, které se týkají například pohlavního styku, pohlaví, sexuální orientace, etniky, víry či národnosti. Tato šikana konkrétně zahrnuje osahávání (ňadra, hýždě), zvedání sukní spolužačkám, šmírování na toaletách, posmívání kvůli odlišné orientaci, sexuální narážky nebo návrhy, pronásledování a podobné nepřijatelné chování.¹⁵

2.2 Fáze šikany

Podle doktora Michala Koláře se člení vývoj šikany do těchto pěti stádií. Je však dobré si uvědomit, že v praxi není možné určit přesné hranice mezi jednotlivými stupni, můžou totiž různě rychle přecházet, překrývat se nebo splývat. První fází je ostrakismus. V této fázi se ocitnou neoblíbení, nevlivní, neprůbojní jedinci, kteří se najdou v každé skupině či kolektivu ve stavu izolace, ignorace nebo odmítání. Také mohou být terčem pomluv a posměchu. Pokud učitelé nepracují na zkvalitňování vztahů mezi žáky, vznik ostrakizace v dětské skupině je pravidlem.¹⁶

V následující fázi si třídní kolektiv začíná odraťovat své nepříjemné pocity na ostrakizovaných jedincích, a to například z blížící se těžké zkoušky. Ti nejvíce zranitelní se stanou obětním beránkem, na kterého se svádí různé problémy, žerty bývají na jeho osobu tvrdé a bezcitné. Druhou možností je, že v kolektivu se nachází více agresivních jedinců, vývoj šikany se urychlí a nátlak přerůstá ve fyzickou agresi. Pokud se ale v prostředí, kde se vyskytuje toto stádium, nachází kamarádské vztahy a převažují pozitivní morální hodnoty, je možné, že agresori narazí a šikana zmizí nebo se alespoň zmírní. Tato úroveň se nazývá fyzická agrese a přitvrzování manipulace.¹⁷

Třetí fází je vytvoření jádra. V tomto stádiu se třídní agresori spojí, vytvoří takzvané úderné jádro a začínají spolupracovat systematicky. Nejprve šikanují

¹⁴ FIELD, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. V Praze: Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2., s. 28-29.

¹⁵ FIELD, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. V Praze: Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2., s. 29.

¹⁶ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 125-126.

¹⁷ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 126.

ostrakizované jedince a poté každého, kdo se jim postaví do cesty. Pokud se nevytvoří silná „odbojová“ skupina, která by v tom svým agresivním spolužákům mohla zabránit, moc se bohužel zvyšuje více a více.¹⁸

Ve čtvrté fázi většina přijímá normy chování. I slušní jedinci ve skupině se začínají chovat krutě a můžou pociťovat pocit uspokojení. Nastupuje také tendence být v názorech a chování s konformní většinou, to znamená přizpůsobení se převažujícím či dominantním normám skupiny.¹⁹

V poslední fázi nastupuje totalita neboli dokonalá láska. K tomuto stádiu dochází z pravidla jen ve výchovných ústavech, nastupuje zde totální ideologie šikanování. Vytvářejí se dvě skupiny, skupina otrokářů a skupina otroků. Všichni se musí zařadit, pokud se někdo nezařadí, tak se stejně zlomí a podrobí. Otroci dají k dispozici otrokářům vše. Své tělo, city, peníze, osobní věci atd. Otrokáři – agresori sami sebe nazývají nacisty, nadlidmi, naopak otroky nazývají podlidmi, židy, negry a podobné oslovení. Dovolat se v této situaci svých práv je prakticky nemožné. Může zde docházet k psychické i mravní devastaci s trvalými následky.²⁰

¹⁸ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 126.

¹⁹ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 126-127.

²⁰ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 127.

3 Účastníci školní šikany

Školní šikana není jen o agresorovi a jeho oběti, dotýká se také celé třídy, kde se incident odehrává, logicky z věci i jejich pedagogů a vedení školy a v neposlední řadě rodičů hlavních aktérů, to znamená oběti a agresora. Každý z vyjmenovaných účastníků, může určitým způsobem ovlivnit, jak se bude tento sociálně patologický jev vyvíjet a kdy a jak skončí.²¹

3.1 Agresoři

Pojmu agresor šikany rozumíme jako fyzické osobě, která svým chováním, v souvislosti se šikanou, způsobila jiné fyzické osobě či skupině fyzickou nebo psychickou újmu. Pro tyto osoby je řada předpokladů a vlastností, díky kterým se mohou včas tyto jedinci rozpoznat a zastavit tak možné následky jejich chování. Ovšem je třeba dát pozor, existuje totiž mnoho výjimek, kdy zdání může často klamat, a proto je dobré počítat s tím, že agresorem se může stát úplně kdokoliv.²²

Častým agresorem může být žák, který je fyzicky zdatný, obratný, je vysoké postavy a má síly na rozdávání. Nemusí to být ale pravidlem, šikanu dokáže naplánovat i jedinec, který je malého vzrůstu a bez fyzické zdatnosti, díky své inteligenci spojené s bezohledností nemusí na oběť promluvit ani sáhnout.²³

Dalším určitým předpokladem může být pro útočníka i mimika, často se dá poznat z pouhého výrazu studenta určitá hrubost. Ale pozor, i zde může být výjimka, kdy se agresivní jedinec skrývá za andělskou tvář.²⁴

Impulzivita, špatná sebekontrola, to může mít za příčinu časté dostávání se do konfliktů se spolužáky, ale ani horkokrevný temperament nemusí z jedince dělat šikanátora, takovým lidem může chybět zlomyslnost a krutost, která je pro šikanování tolik potřebná.²⁵

²¹ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 53.

²² ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 53-54.

²³ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 54.

²⁴ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 54.

²⁵ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 54.

Agresorem jsou také často žáci, kteří svou drzostí, lhaním, podváděním porušují školní řád. Důsledkem těchto činů je často slabý školní prospěch. Může se ale stát, že za šikanou stojí student, který má získanou důvěru učitelů a za zády se jim směje.²⁶

Dále může být útočníkem dominantní a panovačný člověk. Takové předpoklady spočívají v tom, že dotyčný rád ovládá druhé, na ostatní nebere ohledy, je arogantní, zbytečně vztahovačný a snadno se urazí. Svoji suverenitou často získá „poskoky“, kteří mu pomáhají z hlouposti a ze strachu.²⁷

Dalšími spíše důvody, než předpoklady, je hojení mindráků, kdy agresivní žák působí navenek tvrdě, ale opak je pravdou, je nešťastný, uvnitř trpí nedostatkem sebevědomí a pocitem méněcennosti, závidí ostatním poklidný rodinný život. Druhým důvodem je nedostatek empatie, tuto vlastnost by měl jedinec získat s věkem. Někteří ji bohužel objevují opožděně (špatná výchova). To způsobuje nedostatek rozpoznání, co ostatní uráží a co jim ubližuje. Dotyčný se může dokonce dopouštět i týrání zvířat.²⁸

„Po setkání se stovkami iniciátorů a aktivních účastníků šikanování mezi dětmi a mládeží mohu říci, že se tito mladí lidé od ostatních zásadně neliší, alespoň na úrovni odborných diagnóz. V drtivé většině to nejsou nemocní sadističtí psychopati. Jsou „pouze“ mimořádně egoističtí a egocentričtí. Agrese a krutost je plně k dispozici jejich „kojeneckému“ charakteru.“²⁹

Důležitějším bodem, než předpoklady, je rodina a její výchova, která v mnoha případech právě již zmiňované vlastnosti dokáže ovlivnit. Agresivita se vytváří již v prvních letech života dítěte. Svou roli sice mají určité zděděné a vrozené vlastnosti, jako jsou vznětlivost, impulzivita a menší citlivost k následkům jednání, ale o agresivitě u dítěte rozhoduje převážně výchova.³⁰

Důvodů a příčin může být spousta. Jedním z častých důvodů spouštění agrese je rodičovské násilí v podobě bití, nadávek, nepřiměřených trestů a to nejen k dítěti, ale i mezi rodiči. Na násilí většinou navazuje citová deprivace. Rodiče jsou ke svému potomkovi bezcitní, cítí k němu až nenávisť. Jedna z dalších příčin je tolerance rodičů

²⁶ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 54.

²⁷ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 55.

²⁸ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 56.

²⁹ KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2000. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-409-5., s. 51.

³⁰ ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-049-9., s. 33.

k násilí. Otec nebo matka své dítě podporují v násilí, dokonce ho například za rvačky s ostatními spolužáky chválí. Jsou toho názoru, že dítě musí mít „tvrdé lokty“³¹

Existuje určité rozdělní typologie agresora šikany. Nejčastěji se uvádí rozdělení na hrubiána, vtipálka a elegána. Hrubián vyrůstá obvykle v rodině, kde rodiče nebo jeden z rodičů je agresivní až brutální. To má za následek „oplácení“ takového chování svým vrstevníkům a také narušení vztahu k autoritě (učitelům). Vlastnostmi tohoto typu agresora mohou být jednoduchost, která souvisí se slabým prospěchem ve škole, dále hrubost nebo vysoká impulzivita. Jeho cílem je primárně svou oběť zastrašit. Při šikanování svých spolužáků je bezkompromisní a necítí žádnou lítost. Často vyžaduje absolutní poslušnost.³²

Vtipálek vyrůstá často v rodině s absencí morálních a náboženských hodnot. Z důvodu neprojevení citů a emocí rodičů k dítěti, dochází z pravidla také k citové deprivaci. Obvykle bývá za „třídního klauna“, kterému nechybí sebedůvěra ani optimismus. Podoba šikanování je spíše jen ve formě zesměšňování, které má cíl pobavit zbytek třídy.³³

Posledním druhem je Elegán. Takové dítě většinou v rodině zažívá ze strany rodičů vysoký tlak v podobě až vojenského drilu s nepřítomností rodičovské lásky. Ve škole zvláště na učitele působí velice slušně a kultivovaně, mnohdy je z tohoto důvodu dokonce oblíbencem třídního pedagoga. Ale ve způsobu provedení šikany působí naprosto odlišně, násilí a mučení mu není cizí. Navíc má vše dokonale promyšlené a skryté bez přítomnosti svědků.³⁴

³¹ ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-049-9., s. 33-34.

³² Preventivní informace: Šikana. *Policie.cz: Preventivní informace* [online]. [cit. 2022-03-16]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/preventivni-informace-sikana.aspx>

³³ Preventivní informace: Šikana. *Policie.cz: Preventivní informace* [online]. [cit. 2022-03-16]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/preventivni-informace-sikana.aspx>

³⁴ Preventivní informace: Šikana. *Policie.cz: Preventivní informace* [online]. [cit. 2022-03-16]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/preventivni-informace-sikana.aspx>

3.2 Oběť

Pojmu oběť šikany (victim) rozumíme jako fyzické osobě, která utrpěla v souvislosti se šikanou fyzickou nebo psychickou újmu. Věda, která se primárně zabývá oběťmi, se nazývá viktimologie. Ta konkrétně zkoumá jejich typologii a předpoklady jak se stát, potažmo nestát obětí trestného činu (viktimmnost).³⁵

Z řady výzkumu vyplývá, že obětí se může stát opravdu každý, ale stejně jako u agresorů, existuje určitá typologie oběti. Ve většině případů agresory přitahuje nějaký handicap nebo odlišnost dítěte.³⁶

Takovým častým handicapem může být tělesná slabost, kdy je dítě, ve většině případů se jedná o chlapce, málo fyzicky zdatné a působí na agresora, který šikanuje spíše fyzickou formou, jako magnet.³⁷

Dalším velkým problémem je rasová odlišnost, který je závažnější spíše v zahraničí, ale i u nás v České republice se takové případy pravidelně najdou, zvláště pokud jsou ve třídě Romové nebo Vietnamci, ti se často posměškům a pomluvám za barvu pleti nevyhnou.³⁸

Určitým rizikem pro mladého jedince před agresory, může být mnohdy také chudoba. Dítě z důvodu nedostatku peněz v rodině, chodí například stále ve stejném levném oblečení, nejedí na drahé výlety, nechodí na obědy do jídelny, dokonce může i zapáchat. Tyto odlišnosti bohužel málokdy uniknou očím agresivních spolužáků, stejně jako u odlišené sexuální orientace, zvláště homosexuality, což je jev, který se začal rapidně vyskytovat ve společnosti spíše v posledních letech.³⁹

Mezi další předpoklady a odlišnosti oběti, patří určitě nápadné vnější znaky, jako jsou brýle, obezita nebo zrzavé vlasy. Neurotičnost, kdy jsou žáci tiší, ustrašení, záměrně se izolují a podobně. Jednoduchost, která je způsobena menším intelektem. Vážné zdravotní potíže. Také „nováčkovství“, kdy se zařadí do třídního kolektivu nový žák a

³⁵ MUSIL, Jan. *Kriminalistika: vybrané problémy teorie a metodologie*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2001. ISBN 80-7251-080-0., s. 45-47.

³⁶ HOLEČEK, Václav. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Plzeň: Pedagogické centrum, 1997. ISBN 80-7020-004-9., s. 27-28.

³⁷ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 59.

³⁸ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 59.

³⁹ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 61.

nelze opomenout „šplhounství“. Tito jedinci se přehnanou slušností a zdvořilostí snaží získat přízeň svých učitelů.⁴⁰

Šikaně se nevyhnou ani osoby, které trpí poruchou autistického spektra. Jednoduše řečeno mají autismus. Pokud se budeme bavit o odlišnostech, je jich u dětí postižených autismem mnoho. Mezi hlavní handicapy určitě patří neschopnost společensky komunikovat s druhými, pokud se o to pokusí, většinou zvolí nevhodný a nepřijatelný způsob. Také se jim těžce ovládají emoce, těžce si zvykají na změny, mohou působit sobecky nebo například nechápou dvojsmysly.⁴¹

O tom, zda se žák stane obětí, rozhoduje i způsob výchovy rodičů. Vlivy z rodinného zázemí, které dítě negativně poznamenávají, zvyšují zranitelnost a zároveň riziko, že jedince postihne šikana. Mnohdy bývá faktorem samotné rozmazlování, které má za následek nedostatek získání zkušeností „na vlastní pěst“. Poté dítě může přijít do školy, stručně řečeno nepřipravené na reálný život a snadno se stane obětí.⁴²

Dalším důvodem je například vyrůstání v rodině bez sourozenců jako jedináček. To může mít dopad v podobě nedostatku vlastnosti, jako je vstřícnost a potenciál pro vrstevnickou vzájemnost.⁴³

Některé děti se nedokáží žádným způsobem bránit, je samozřejmé, že násilí je špatné, ale pokud to rodiče s takovým výchovným přístupem přehání, je možné, že se poté jejich potomci ve škole nedokáží ani sami sebe verbálně zastat. Proto je nutné ve výchově proti agresivnímu chování najít určitou rovnováhu.⁴⁴

Dalším vlivem je například mimořádně pruderní sexuální výchova, která má mnohdy za následek strach mladého jedince ze situací, které jsou pro zbytek kolektivu normální a zcela běžné. Určitým rizikem pro přerod dítěte v oběť, může být i samotná izolace rodiny, ve smyslu například členství v sektě.⁴⁵

⁴⁰ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 61-62.

⁴¹ BITTMANNOVÁ, Lenka a Julius BITTMANN. *Prevence a účinné řešení šikany: u žáků a studentů s Aspergerovým syndromem a vysoce funkčním autismem*. Praha: Pasparta, [2016]. ISBN 978-80-88163-15-2., s. 15.

⁴² ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 62.

⁴³ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 58-62. ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 62.

⁴⁴ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 62.

⁴⁵ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 63.

„Dan Olweus norský průkopník boje proti šikaně, je přesvědčený, že mnohé oběti pocházejí z příliš ochranných rodin. Sem patří opatrné, citlivé děti, které mají těsný vztah k matce a citově vzdáleného, odtažitého otce, a rodiny, jež chovají své děti, nebo jedno konkrétní „speciální“ dítě jako v bavlnce.“⁴⁶

3.3 Další účastníci (třída, pedagogové, rodiče)

Třída je jedním z dalších důležitých účastníků šikany. Má totiž někdy na příčině vzniku šikany určitý podíl, například v případě, kdy agresor chce před kolektivem ukázat svou moc, nebo například u chlapců, kdy chtějí předvést svou sílu před druhým pohlavím a tak vyřadit konkurenta „nápádníka“. Většina publika moc dobře ví, že šikana je něco špatného, zakázaného a nemorálního, ale zároveň je to pro ně atraktivní podívaná, což potvrzuje už historie, kdy naši předkové milovali například veřejné popravy na náměstích. Pokud šikana dojde tak daleko, že trvá týdny až měsíce, přeměňuje mentalitu celého kolektivu a postupně více a více žáku ve třídě přechází z neutrality na stranu agresorů, z důvodu zajištění pocitu bezpečí.⁴⁷

Šikana ve třídách má určitý postup. Nejdříve se jedná pouze o ubližující vztah mezi útočníkem a jeho obětí, poté následuje, jak již bylo výše zmíněno, připojování i dalších spolužáků. Příčinou vztahování dalších jedinců do šikany nebo neutrality, může být strach z agresora nebo špatná zkušenost s dospělým, kterému v minulosti oznámili, že se ve třídě odehrává něco špatného, ale tento žádným způsobem nevyřešil. Dalším důvodem může být nechápání rozdílu mezi žalováním a informováním. Žalováním pouze někoho poškozujeme, na rozdíl od informování, kdy se především snažíme pomoci někomu druhému.⁴⁸

Často se také děti v souvislosti s pomocí oběti vymlouvají. Mezi nejčastější výmluvy patří například „On si to zaslouží“, což naprostá hloupost, žák může být jakýkoliv, ale nikdy si nezaslouží takové zacházení. „Vždyť to není to moje věc, je to problém jenom mezi nimi“ – Ani v tomto případě nemají samozřejmě pravdu, tento

⁴⁶ FIELD, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. V Praze: Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2., s. 59.

⁴⁷ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 63-64.

⁴⁸ BITTMANNOVÁ, Lenka a Julius BITTMANN. *Prevence a účinné řešení šikany: u žáků a studentů s Aspergerovým syndromem a vysoce funkčním autismem*. Praha: Pasparta, [2016]. ISBN 978-80-88163-15-2., s. 7.

problém je totiž všech účastníků, takže i kolektivu ve třídě. „Tyran je můj kamarád“, v tomto případě by si měl student rozmyslet, jestli vůbec o takového kamaráda stojí.⁴⁹

„Dennodenně nás ovlivňují lidi kolem a jejich postoje. Někdy musíme jednat nebo vyměnit kamarády“⁵⁰

Přátelské vztahy ve třídě jsou důležitým bodem pro potencionální oběť. Výrazně poté rozhodují o dalším vývoji šikany. Pokud má totiž žák ve třídě pravé přátele, snižuje se pravděpodobnost, že žák bude agresorem napaden. Přátele se totiž navzájem brání a hlavně každý z nich má další přátele - přátele přátel. Dochází k jakémusi řetězci ochoty a pomoci.⁵¹

Učitelé můžou stejně jako třída „publikum“ nést určitou vinu na šikaně, dokonce ji mohou začít nebo prohloubit, a to svojí kritičností, nebo například volnou volbou zasedacího pořádku ve třídě, kterou upozorní na ostrakizovaného, tudíž izolovaného jedince. K vině na šikaně tohoto účastníka také často vede nepozornost během učebních hodin a dozorech o přestávkách. Dále pedagogové mnohdy rádi používají větu „Ať si to vyřídí mezi sebou“, což může být obecně pro jedince prospěšné u drobných sporů, ale ne u šikany. Někteří učitelé dokonce šikanu záměrně ignorují, například z důvodu, že nechtějí poukázat na své selhání, nebo ji považují za vážnou jen tedy, kdy jsou viditelné následky, jako je zranění oběti nebo nastanou hmotné škody.⁵²

Rodiče obětí se z pravidla dozvídají častěji o šikaně, než rodiče agresorů, je totiž malá šance, že by se agresor doma přiznal. Pokud to ale domů oznámí škola, mají někteří rodiče snahu šikanu zlehčovat, nebo toto oznámení vezmou jako další důvod svému dítěti „nařezat“, jiní rodiče svého syna nebo dceru dokonce pochválí za „ostré lokty“ a podobné špatné řešení. Vůči škole jsou arogantní a pro obhajobu svého potomka jsou schopni si vymýšlet. Takovým přístupem svým dětem rodiče připravují velmi složitý osud.⁵³

Co se týká obětí, tak pokud se samy nepřiznají, rodiče to mohou poznat ve změně chování, nebo například v modřinách na těle. Děti si většinou nepřejí, aby to rodiče

⁴⁹ MATTHEWS, Julie a Andrew MATTHEWS. *Stop šikaně!*. Přeložil Kateřina ZAJÍCOVÁ. Jihlava: Baroque Partners, 2015. ISBN 978-80-87923-06-1., s. 99-100.

⁵⁰ MATTHEWS, Julie a Andrew MATTHEWS. *Stop šikaně!*. Přeložil Kateřina ZAJÍCOVÁ. Jihlava: Baroque Partners, 2015. ISBN 978-80-87923-06-1., s. 104.

⁵¹ JANOŠOVÁ, Pavlína, Lenka KOLLEROVÁ, Kateřina ZÁBRODSKÁ, Jiří KRESSA a Mária DĚDOVÁ. *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2992-3., s. 297.

⁵² ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 65-67.

⁵³ HOLEČEK, Václav. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Plzeň: Pedagogické centrum, 1997. ISBN 80-7020-004-9., s. 30.

nějakým způsobem řešili a bohužel jim v mnoha případech vyhoví a zde nastává problém. Rodiče se spoléhají na školu, berou šikanu za normální součást dětství, dokonce se někteří i bojí, že si díky nahlášení šikany zhorší vztahy se školou. Jiní rodiče zase svému dítěti dávají nesmyslné a nerozumné rady. Radí mu například: „Musíš to vydržet, ono to pomine“, „Nevšímej si toho“, „Bud’ chlap“ a tak dále. I když si to někteří rodiče neuvědomují, tak takové řešení jen přesunuje všechny starosti na samotné dítě a prohlubuje u něj více a více pocit úzkosti a osamělosti.⁵⁴

⁵⁴ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 69-70.

4 Kyberšikana

Poměrně nový fenomén v šikaně, který se v posledních letech rapidně mezi dětmi rozšířil. Kyberšikana je nepochybně s tradiční šikanou spjata, mnohdy u oběti dokonce začíná v podobě tradiční šikany. V následku neustálého vývoje, je to stručně a jednoduše řečeno, rozšíření tradiční šikany do světa nových technologií a internetu. Ovšem není to tak jednoduché, tyto druhy šikany sice mají podobné rysy a projevy, ale v online světě, kde se kyberšikana odehrává, nabývají trochu odlišných forem.⁵⁵

Přesnou definicí šikany v kyberprostoru je, pokud se jedná o záměrné, opakované, agresivní jednání, vůči slabšímu jedinci nebo skupině, pomocí elektronických médií, jakou jsou například mobilní telefony nebo internet. Jestliže toto agresivní chování nenaplňuje jeden ze znaků, jedná se spíše o online obtěžování. To může být například jen jednorázový útok. Když se vše shrne, měla by tedy splňovat všechna tato kritéria:

- Průběh prostřednictvím elektronických médií
- Opakovanost - Jednání je opakované
- Záměrnost – Agresivní jednání je úmyslné
- Mocenská nerovnováha – Myšleno v online prostředí, to znamená, že nejde nijak zamezit v neustálém přístupu k oběti
- Jednání je obětí vnímáno jako nepříjemné a ubližující⁵⁶

Velkým problémem tohoto druhu šikany je rozdíl ve znalosti technologií mezi dětmi a staršími jedinci. Děti, v již raném věku dokáží tyto technologie ovládat perfektně, ale chybí jim zkušenost dospělých, díky které by byly schopné předcházet možným rizikům. Dospělí, v tomto případě rodiče nebo učitelé, mají naopak často potíže i se základním užíváním těchto technologií, proto se bezpečnost dětí na internetu může vymknout jejich kontrole.⁵⁷

⁵⁵ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7., s. 20.

⁵⁶ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7., s. 19-22.

⁵⁷ VÁGNEROVÁ, Kateřina. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-912-5., s. 91-92.

4.1 Prostředky kyberšikany

Jak bylo již několikrát zmíněno, kyberšikana probíhá přes elektronická média, na kterých agresori k propojení se svou obětí nejčastěji využívají prostředky, jako jsou telefonní hovory a SMS zprávy, ke kterým jsou potřeba mobilní telefony, které v dnešní době nechybí snad nikomu. Zde je důležitá SIM karta, na které je uloženo telefonní číslo, díky kterému mohou agresori své oběti obtěžovat. Nejčastěji úmyslně prozvání (opakovaně volají, ale nemluví), obtěžují útočnými telefonáty, nebo například píšou výhrušné zprávy.⁵⁸

Dalším prostředkem, v posledních letech nejvíce využívaným, jsou sociální sítě. Nejpopulárnější je zejména Facebook a Instagram. Zde je důležité připojení k internetu, bez kterého nelze využívat sociální sítě. Jejich uživatelům tyto služby umožňují vytvoření osobního profilu a naneštěstí dokonce i falešného profilu, což není vůbec náročné založit a zvládne to i běžný uživatel. Díky profilům se mohou spojit s jinými uživateli prostřednictvím zprávy a videohovoru, dále například mohou sdílet obrázky, fotografie nebo jen obyčejné myšlenky a názory, které se mohou komentovat a hodnotit takzvanými "lajky". Zde projevy kyberšikany zahrnují nejčastěji nenávistné komentáře, sdílení nevhodných fotek, pomluvy nebo výhrušky.⁵⁹

Přes webové stránky nebo různé blogy může také probíhat kyberšikana. Mohou to být stránky, které jsou vytvořeny přímo za účelem, aby svým obsahem oběť poškodily. Tou nejznámější je YouTube, kde může jediné video, které lze volně přidat, obletět celý svět jen za několik hodin. Video lze upravit a sestříhat tak, aby bylo pro oběť zesměšňující, ubližující a podobně nepříjemné.⁶⁰

Kyberagresori využívají pro své agresivní jednání i Email, obecně sice slouží pro elektronické zasílání pošty, ale pro agresory je zde velkou výhodou jeho možná anonymita, je náročné zjistit, komu dotyčná e-mailová adresa patří. Agresori tímto typem prostředku rozesílají nenávistný nebo vulgární obsah i více adresám najednou. Také zneužívají adresy pro registraci na stránky se sexuální obsahem, obchodní stránky a podobně.

⁵⁸ ROGERS, Vanessa. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-984-2., s. 33-34.

⁵⁹ ROGERS, Vanessa. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-984-2., s. 34.

⁶⁰ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7., s. 29.

Dalšími prostředky dále mohou být například chatovací místnosti, diskusní fóra, blogy, internetové ankety/dotazníky nebo zvláště u chlapců online hry.⁶¹

4.2 Projevy kyberšikany

Nejen, že kyberagresori využívají pro šikanu v online světě všemožná elektronická média, ale také se různé projevují. Mezi nejčastější projevy určitě patří, kdy se oběť opětovně setkává s falešným profilem. Existuje málo lidí, kteří na takový profil minimálně jednou v životě nenarazilo. Jak už lze poznat ze slova „falešný“, při tomto projevu se agresor vydává za jiného člověka například svého spolužáka. Většinou k tomu dochází na sociálních sítích, kde si jedinec vytvoří pomocí fotek a informací, získaných na profilu oběti, totožný falešný profil. Nebo může nastat ještě horší situace, kdy agresor získá heslo přímo od originálního profilu a působí ještě více důvěryhodněji, takovému druhu kyberšikany se říká Phising. Pomocí profilu může například komunikovat s kamarády oběti, zveřejňovat různé informace a podobně, což může postiženému jedinci velice uškodit, jak v sociálním, tak v osobním životě.⁶²

Lidé, zvláště mladí jedinci ve školních letech, mají přirozeně potřebu někam patřit, ať už je to nějaká parta nebo skupina, zvláště na internetu, na kterém se v dnešní době tráví většina času. Typickým příkladem jsou různé chatovací skupiny, týmy v online hře, facebookové skupiny a podobně. Právě při tomto dalším projevu kyberšikany (Exclusion) je jedinec vyloučen ze zmiňovaných skupin. Pro oběť je to trýznivé a frustrující, jelikož je od internetového kolektivu izolována, ignorovaná a odmítaná.⁶³

Dalším projevem, který se odehrává zvláště na sociálních sítích, je Flaming, (v překladu flame znamená hořet). Útočníkovi se přezdívá flamer, jehož cílem je rozpoutat ostrou výměnu názorů s někým, s jehož názory nesouhlasí, například v komentářích pod facebookovým příspěvkem. Při tomto projevu padají různé urážky, nadávky, které se postupně negativně stupňují.⁶⁴

⁶¹ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7., s. 30.

⁶² ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7., s. 25.

⁶³ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7., s. 25-26.

⁶⁴ Co je flaming?. *E-bezpeci.cz* [online]. 2008, 31.5.2008 [cit. 2022-03-18]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rizikove-jevy-spojene-s-online-komunikaci/dalsi-temata/38-35>

Stejně jako v reálném světě, tak i na internetu dochází pravidelně k pomlouvání, tedy k šíření lživých informací, které ostatním (obětem) nějak ublíží nebo je poškodí. Oběti se pomluvy obtížně hájí, v online prostoru se totiž šíří daleko rychleji, než v reálném světě.⁶⁵

Agresor může šikanovat i „sledováním“, zatímco mimo technologie se tento čin nazývá stalking, tak s využitím technologií, kyberstalking. Útočníci svým obětem neustále posílají obtěžující, výhružné nebo kruté zprávy formou SMS, Emailu nebo například přes sociální sítě ve smyslu „Najdu si tě“, „Nedožiješ se zítřejšího dne“ a podobně. Takových zpráv může přijít klidně 20 během jedné hodiny.⁶⁶

Při odhalování nebo zveřejňování informací (například na webových stránkách nebo veřejném chatu), které jsou citlivé nebo tajné, také dochází k určitému typu kyberšikany – Kyberbullying. Může se jednat o osočení z homosexuality, zveřejnění pornografických materiálů, soukromé konverzace a podobně. Častou obětí se u kyberbullyingu stávají učitelky.⁶⁷

Posledním častým druhem šikany pomocí technologií je Happy-slapping. Typický příklad tohoto typu šikany je, když žák natočí telefonem svého spolužáka, v situaci, která je pro oběť nějakým způsobem ponižující nebo za hranou zákona, což může být rvačka nebo nucené obnažování, a poté video publikuje na internet.⁶⁸

4.3 Oběť a agresor kyberšikany

Pokud agresor zná oběť z reality, oběť kyberšikany se tolik neodlišuje od oběti tradiční šikany, což bývá velice často. To znamená, že to mohou být především děti, které kolektiv snáší špatně, jsou např. plaché, stydlivé, mají určitý handicap, jsou málo fyzicky atraktivní, mají jinou barvu vlasů nebo například kůže a podobně. Existují však některé předpoklady, jak se stát obětí, přímo pro kyberšikanu.⁶⁹

⁶⁵ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7., s. 27.

⁶⁶ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6., s. 174.

⁶⁷ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6., s. 174.

⁶⁸ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6., s. 175.

⁶⁹ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7., s. 61-62.

Osoby, které působí na internetu neopatrně a klikají na různé odkazy, navštěvují neprobádané, nebezpečné nebo zakázané místa, jako je Dark web, pornografické stránky, extremistické skupiny a další, si zvyšují riziko, že narazí na agresora a stanou se jeho „trofejí“.⁷⁰

Častou chybou, zvláště mladých nebo nezkušených jedinců, je také zveřejňování příliš moc osobních informací, to může značně ulehčit cestu „online agresorovi“. Takové informace mu mohou pomoci k vytvoření lépe uvěřitelného falešného profilu, nebo k snadnějšímu kontaktování přátel oběti.⁷¹

V roli oběti jsou mnohdy i agresori z reality, tím jsou myšleni agresivní jedinci tradiční šikany. Oběť tradiční šikany se totiž pomocí internetu, který jí poskytuje anonymitu, bezpečí a odvalu, mstí svému agresorovi.⁷²

Stejně jako u obětí kyberšikany, může být charakteristika agresorů „online šikany“ podobná jako u tradiční šikany. Jsou fyzicky zdatní, impulzivní, mají pozitivní postoj k násilí, jsou frustrovaní, trpí citovou deprivací v rodině atd. Je tu ale jeden rozdíl. Kyberagresorem se může stát i osoba, která má v reálném životě předpoklady spíše pro oběť, z důvodu, že se vše odehrává pomocí elektronických médií a podmínky jsou pro všechny svým způsobem stejné. To znamená, že agresivním jedincem se může stát například i žák, který je ve třídě ostatními nepřijímán a neoblíben nebo dokonce šikanován. A díky internetu si tak může kompenzovat své nedostatky z reálného světa.⁷³

Tento typ šikany mohou také využívat jedinci, kterým hrozí v důsledku použití tradiční šikany, zničení jejich postavení v kolektivu, protože následky pro oběť nejsou tolik ostatními vnímané. Jednoduše není vidět, čeho všeho je agresor schopný, jako u šikany v „offline prostoru“.⁷⁴

⁷⁰ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7., s. 62-63.

⁷¹ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7., s. 63.

⁷² ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7., s. 62.

⁷³ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7., s. 66.

⁷⁴ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7., s. 66-67.

K „přepínání rolí“ z oběti na agresora dochází poměrně často. Dobrým příkladem je žák základní školy, který je ve třídě šikanován, ale zároveň šikanuje na internetu, takové lidi nazýváme oběti/agresoři (v anglickém jazyce: bully/victim). Důvodem této pozice může být oplacení chování šikanátorovi ze třídy, nebo vylepšení vlastního postavení, kdy si žák najde úplně jinou obět'.⁷⁵

⁷⁵ Kdo jsou vlastně pachatelé kyberšikany?. *E-bezpeci.cz* [online]. 2018, 20.9.2018 [cit. 2022-03-18]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rizikove-jevy-spojene-s-online-komunikaci/dalsi-temata/38-35>

5 Následky školní šikany a kyberšikany

Na začátek této kapitoly je nutno podotknout, že následky jsou také příznaky, díky kterým může rodič nebo učitel rozpoznat, že se oběti něco děje a včasně šikanu zastavit. Její důsledky si neodnáší pouze oběť a agresor, ale i jejich rodiny, přihlížející ostatní žáci „publikum“, pedagogové a také samotná škola.⁷⁶

„Šikana nemá dopad pouze na oběť šikany, jak si mnozí myslí. Šikana je jako granát, jehož střepiny létají do všech stran.“⁷⁷

5.1 Následky školní šikany

Jakýkoliv druh šikany může oběť zranit. Jak bude zranění rozsáhlé a bolestivé, rozhoduje osobnost oběti, podpora, kterou jí dají rodiče a škola, reakce spolužáků a zvláště způsob provedení agresivního chování. Například důsledky (pro okolí obyčejného) popichování a škádlení se drží v člověku dlouhou dobu.⁷⁸

Následky u obětí rozdělujeme na okamžité a dlouhodobé. Při okamžitých, je u trýzněných dětí ihned poznat, že se něco děje. Projevují se buď fyzicky, kdy dítě bolí břicho, má po těle modřiny nebo rány, pomočuje se, má problémy se spánkem, v obličeji má nezdravou barvou, nosí ze školy roztrhané oblečení nebo poničené osobní věci a podobně.⁷⁹

Okamžité následky se mohou projevit také takzvaně intelektuálně, ve smyslu zhoršení soustředění dítěte při hodinách, nošení domů špatných známek, nechuti k učení, neplnění domácích úkolů a podobně.⁸⁰

Šikana má dopady i ze sociálního hlediska. Často se oběť záměrně straní ostatním, nechce chodit školy a nikomu nedůvěřuje. Některé oběti to řeší dokonce tak, že se absolutně izolují a s nikým se nevidají, ani po skončení šikany, z důvodu že nedokáží

⁷⁶ FIELD, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. V Praze: Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2., s. 64.

⁷⁷ FIELD, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. V Praze: Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2., s. 72.

⁷⁸ FIELD, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. V Praze: Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2., s. 64.

⁷⁹ FIELD, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. V Praze: Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2., s. 65.

⁸⁰ FIELD, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. V Praze: Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2., s. 65-66.

v sobě „probudit“ novou důvěru k lidem. Při výběru do jednotlivých týmu při tělocviku takoví jedinci většinou zbývají jako poslední, nedostávají od svých spolužáků pozvánky na narozeniny a podobně.⁸¹

Svědění u jedince napadeného šikanou také nezůstane nedotčené. Útoky agresorů dokáží posunout úroveň svědomí natolik, že se dítě nemusí mít vůbec rádo, je vysoce citlivé na kritiku a dokonce se někteří obviňují za to, že jsou obětí šikany.⁸²

Mezi ty horší důsledky patří ty dlouhodobé, nazývané také psychologické dopady. Tyto následky provází některé oběti klidně celý život, tím je myšleno nejen ve škole, ale i v zaměstnání. Děti mají, stejně jako u krátkodobých dopadů, fobii ze školy a sociálního kontaktu, jenomže tyto fobie trvají podstatně delší dobu a těžko se přemáhají. Dále mohou žáci trpět posttraumatickými stresovými poruchami, úzkostmi nebo dokonce depresemi, které v některých případech vedou i k sebevraždě. Pokaždé, když dojde k šikaně znovu, oběť se cítí naprosto bezmocná.⁸³

Agresor má také své následky. Manipulování, zastrašování a různé další praktiky, které používá školní šikanátor na své okolí, mohou časem přestat jeho „kámoše“ bavit a ukončí s ním kamarádství. Agresivní jedinci mohou stejně jako oběti úzkosti, deprese a dokonce i sebevražedné myšlenky, a to nejen ve škole, ale často i v budoucím životě. Kromě těchto následků, může přijít také trest od školy v podobě napomenutí, důtky třídního učitele, ředitelské důtky, snížení známky z chování, převedení do jiné třídy, až po vyloučení. Další následky, které může agresor nést, jsou od soudu, pokud spáchá agresor během šikanování trestný čin (dále jen „TČ“), jako je např. vyhrožování, krádež apod.⁸⁴

Rodiče, prarodiče a sourozence může také velmi zasáhnout, když je jejich blízký vystaven jak fyzickému nebo verbálnímu násilí. Student může šikanovat svou oběť také formou zesměšňování rodičů, či sourozenců, což může mít negativní vliv na pouto, které je mezi obětí a jeho blízkými.⁸⁵

⁸¹ FIELD, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. V Praze: Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2., s. 67-68.

⁸² FIELD, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. V Praze: Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2., s. 68.

⁸³ FIELD, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. V Praze: Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2., s. 70-71.

⁸⁴ FIELD, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. V Praze: Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2., s. 72-73.

⁸⁵ FIELD, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. V Praze: Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2., s. 72.

Co se týká školy a učitelů, tak někteří pedagogové se mohou trápit, protože si berou na sebe (někdy právem), že se jim nepodařilo svého žáka ochránit. Kromě toho, že se díky šikaně snižuje respekt mezi pedagogy a žákem, tak učitelé může navíc hrozit peněžní újma nebo ztráta zaměstnání.

Škola může být rodiči žalována, že neposkytla svému žákovi patřičnou ochranu a celá situace může být medializovaná. Tím vším škola může ztratit své jméno, které je například při náboru studentů důležité.⁸⁶

5.2 Následky kyberšikany

Jak už bylo zmíněno v jedné z předešlých kapitol, mezi tradiční šikanou a kyberšikanou je určité spojení a v mnoha ohledech podobnost, proto se i následky kyberšikany s následky tradiční šikany v určitém pohledu podobají. I přesto se najdou značné rozdíly. Dopady kyberšikany mohou být v některých případech dokonce horší. Jak je to možné? Dítě sice sedí „jen za obrazovkou“ v klidu ve svém domově, ale je důležité si představit, jak člověku musí být, když se například zveřejní video, kde je oběť v komické situaci nebo svlečená a po zveřejnění na internet to může vidět tisíce ne-li statisíce lidí. To se potom s nějakou nadávkou v reálném světě, ve třídě 20 lidí, nedá vůbec porovnat.⁸⁷

Rozdíly jsou tedy ve velikosti skupiny možných přihlízejících a také v jejich reakci, „publikum“ na internetu totiž reaguje místo gesta nebo slov, pomocí smajlíků a komentářů. Dalším rozdílem je dosažitelnost oběti, díky internetu, může dojít ke kyberšikaně kdykoliv a na rozdíl od tradiční šikany, se dítě nikde necítí v bezpečí. Poslední výraznou odlišností je obtížnější dohledatelnost agresora. Využívání falešného profilu je velice časté a za obrazovkou může být kdokoliv.⁸⁸

Obecně u každých dopadů záleží na způsobu provedení, a tak tomu je i u kyberšikany. Jaké následky budou nést jedinci záleží na formě (způsobu) kyberšikany. Mezi nejhorší formy určitě patří zveřejňování fotografií a videí, ale naštěstí jsou takové

⁸⁶ FIELD, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. V Praze: Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2., s. 72.

⁸⁷ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7., s. 84-85.

⁸⁸ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7., s. 85.

způsoby nejméně časté. Naopak zprávy přes chatovací „místnosti“, patří mezi nejčastější a zároveň nejméně vážné způsoby kyberšikany.⁸⁹

Dopady šikany v kyberprostoru rozdělujeme v první řadě na ty, které jsou bezprostřední a krátkodobé. K takovým následkům patří okamžité reakce, které zahrnují „jen“ smutek, bezmoc, vztek, sebeobviňování a pláč. Příkladem může být chlapec, který dostal výhrůžný anonymní email.⁹⁰

Dále máme dopady, které jsou přetrvávající. S těmito důsledky, na rozdíl od předešlých, se trápí oběti delší dobu. Pokud bychom se drželi příkladu u prvního druhu následku, tak zde by chlapec dostával emaily opakovaně. Tyto dopady rozdělujeme podřadně na fyzické, což mohou být například problémy se spánkem, bolesti hlavy, nechut' k jídlu nebo nevolnost. Na emoční, které jsou na začátku v podobě strachu, bezmoci, zlosti nebo smutku, ale po delším trvání se mohou proměňovat v úzkost, osamělost nebo depresi. A jako poslední na - dopady na chování. Jedinci napadení kyberšikanou mohou být emočně nestabilní, což může vést k agresivitě, která může mít za příčinu fyzické i slovní napadání lidí, ničení věcí a další podobné agresivní chování.⁹¹

Z kyberšikany si oběť samozřejmě může odnést i dlouhodobé dopady. Sem patří takové důsledky, které přetrvávají ještě dlouhou dobu po tom, co se jedinec nepotkává s agresivním chováním. Zařazují sem se převážně psychické problémy, jako jsou deprese, záchvaty úzkosti a podobně.⁹²

Obdobně jako agresori z reálného světa, tak i kyberagresori mají následky svého chování, které jsou velice podobné jako u obětí. Nechybí tedy emoční dopady, fyzické dopady ani dopady na chování. Částečný důvod obdobných dopadů, může být v tom, že agresor je zároveň obětí, takové jedince nazýváme - Agresor/oběť. Navíc mohou mít agresori zvýšenou tendenci k delikventnímu chování jako je například nadměrné užívání drog a alkoholu.⁹³

⁸⁹ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7., s. 85.

⁹⁰ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7., s. 86.

⁹¹ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7., s. 88-89.

⁹² ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7., s. 90.

⁹³ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7., s. 92-93.

6 Prevence šikany

Obecně u jakéhokoliv problému platí, že lepší, než jeho „lčba“, je včasně mu předcházet. Logicky tedy, nejméně ublíží společnosti či jedinci takové problémy, které nikdy nenastanou. Cílem prevence je právě problémům předejít nalezením vhodných strategií vždy pro konkrétní potencionální problém.⁹⁴

Prevenci rozdělujeme z hlediska adresáta (primární, sekundární, terciální) a obsahu (sociální, situační, viktimologická). U hlediska adresáta záleží na tom, na koho přesně preventivní opatření působí. Primární prevence působí nepřímo na celou společnost. Sekundární prevence se zaměřuje na jedince či skupiny, u kterých je zvýšené riziko, že přijdou do kontaktu s daným problémem, například u šikany směřuje na potencionální oběti a potencionální agresory. Terciální prevence se na rozdíl od sekundární prevence zajímá o jedince, kteří již s danou problematikou mají zkušenosti, například o agresory (recidivisty) a oběti.⁹⁵

Hledisko dle obsahu se řídí zvláště otázkou, co je potřeba konkrétně učinit, aby se zabránilo případnému problému. U sociální prevence se jedná o veškeré aktivity, které ovlivňují průběh socializace. Taková prevence je nejefektivnější u jedinců, kteří jsou v ranějším období svého života, proto se nejvíce aktivity zaměřují na děti a mládež v oblasti rodiny, školy a volnočasových aktivit.⁹⁶

Situační prevence se zabývá především příležitostmi pro pachatele, za kterých může nastat daná věc a řídí se tím, že pokud se podmínky změní, je dost možné, že další podobný skutek se nebude opakovat. Mezi hlavní cílem této prevence patří především zvýšení námahy a rizika pro pachatele (například: kamery, dozory, zámky) a minimalizace zisku (například: limity v bance, označování majetku).⁹⁷

Viktimologická prevence vychází z viktimologických výzkumů, které se zabývají faktory, které mají vliv na proces viktimizace, tedy přerod z potencionální oběti na oběť skutečnou. Její cílem je, aby se potencionální oběť nestala obětí skutečnou, čehož se snaží dosáhnout pomocí veřejné informovanosti o tom, jak se vyhnout nebezpečným situacím (např.: přehled rizikových míst) nebo jak v nich postupovat (např.: kurz sebeobrany).

⁹⁴ TOMÁŠEK, Jan. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2982-4., s. 183.

⁹⁵ TOMÁŠEK, Jan. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2982-4., s. 184.

⁹⁶ TOMÁŠEK, Jan. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2982-4., s. 186-187.

⁹⁷ TOMÁŠEK, Jan. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2982-4., s. 188-189.

Důležitým bodem u této prevence je přiměřenost. Důraz na takovou prevenci je samozřejmě správný, ale pokud se to s opatřeními přehne, mohou nastat u potencionálních obětí zbytečně velké obavy, které způsobují paniku a úzkost.⁹⁸

6.1 Prevence tradiční šikany

Důležitými subjekty pro prevenci tradiční šikany jsou rodina a škola. Pro ty existuje řada preventivních činností a opatření, které by měli vykonávat. Tyto aktivity např. zahrnují jaké hodnoty by rodiče dětem měli předávat, jakou výchovu pro své dítě mají zvolit, jak ve škole pracovat s dětmi, co má škola dělat v případě výskytu šikany apod.⁹⁹

6.1.1 Prevence v rodině

Rodiče by měli především svým potomkům od raného věku předávat důležité hodnoty, jako jsou úcta k druhým, solidarita, obětavost, soucit, čest a podobné hodnoty.¹⁰⁰

Zásadní věcí prevence v rodině je také vzájemná komunikace mezi dítětem a rodiči, z důvodu získání důvěry dítěte, díky které může rodič poté zjistit, co se ve škole děje a jestli se někdo ve třídě nedopouští nějakého násilí.¹⁰¹

Kromě povídání si s dětmi, by dospělí měli také svého potomka sledovat. Sledováním je myšleno všímání si různých příznaků šikany, které se většinou mohou projevit rapidní změnou chování, formou modřin a ran nebo například natrženým oblečením.¹⁰²

Důležitým přístupem je takzvaná „odolná výchova“. Jak je zmiňováno v kapitole 3. o účastnících šikany, konkrétně o oběti, děti by měly být vychovávány „na vlastní

⁹⁸ TOMÁŠEK, Jan. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2982-4., s. 185-186.

⁹⁹ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 111.

¹⁰⁰ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 19.

¹⁰¹ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 19.

¹⁰² ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 19.

pěst“, jednoduše tak, aby byly připraveny na život, a to i na agresivní chování, jako je šikana. Rodiče totiž mají v oblibě často své dítě rozmazlovat, vše mu zařizovat a právě takový přístup rodičů může zapříčinit určitou nepřipravenost dítěte do společnosti. Připravenost dětí v krátkosti znamená, že by měly být schopné obratně a vstřícně jednat se svými vrstevníky, bez problému najít nové přátele, být tělesně zdatné a otužilé a v nejhorším případě ustát fyzický střet se spolužákem agresorem.¹⁰³

6.1.2 Prevence ve škole

V prvé řadě je nutné říct, že škola má odpovědnost za každého svého studenta a v souladu se školským zákonem nese povinnost zajišťovat dostatečnou ochranu života a zdraví před sociálně patologickými jevy, čímž je i šikana. Podle metodických pokynů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen „MŠMT“) by měla mít každá škola vytvořený vlastní program, který obsahuje prevenci a způsoby rizikového chování včetně šikany.¹⁰⁴

Školní prevence na úrovni školy začíná už v samotném školním řádu, ve kterém by měly být určité obecné zásady solidarity, ohleduplnosti a ochrany slabých, zákaz fyzického násilí, zákaz zneužívání síly k ubližování bezbranným a dalšího chování, které směřuje k šikaně.¹⁰⁵

Dalším preventivním opatření na této úrovni jsou pedagogické dozory. Jednoduchý a velice účinný způsob. U tohoto způsobu prevence je důležitá hustota pedagogů a organizace. Je logické, že čím více učitelů drží dozor na chodbách, jídelnách a dalších školních často navštěvovaných prostorech, tím je pro agresory menší šance uskutečnit své agresivní chování. Co se týká organizace, tak učitelé by neměli stát jen na rozích chodeb, což se dost často stává, ale procházet i jednotlivé třídy, kde se mohou odehrávat jednotlivé incidenty. Dále by si měli dát pozor na hlídky studentů, které většinou stojí před svou třídou a hlídají, jestli se dozor neblíží. Kromě třídy, by se měly systematicky hlídat i záchody nebo málo frekventované zákoutí, což mohou být i místa, kde je zakázán přístup v již zmiňovaném školním řádu.¹⁰⁶

¹⁰³ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOSHOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 19-20.

¹⁰⁴ NĚMCOVÁ, Martina. Metodický pokyn k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních. *Zkola.cz* [online]. 2021, 17.8 [cit. 2022-03-21]. Dostupné z: <https://www.zkola.cz/ministerstvo-aktualizovalo-metodicky-pokyn-k-prevenci-a-reseni-sikany-ve-skolach-a-skolskych-zarizenich/>

¹⁰⁵ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOSHOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 112.

¹⁰⁶ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOSHOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 111-112.

Stejně jako rodiče, tak i pedagogové by měli být součástí etické výchovy a vštěpovat svým studentům základní morální hodnoty naší společnosti, jako jsou úcta k člověku, soucit, solidarita, obětavost čest a podobně. Předávání těchto hodnot by nemělo probíhat pouze slovem, ale i obrazem, to znamená, že sami učitelé by měli takto morálně k žákům přistupovat.¹⁰⁷

Nemálo důležitou činností v souvislosti s prevencí na úrovni školy je všeobecná informovanost rodičů a žáků o problematice šikany. Mezi rodiči a učiteli jsou velice často napjaté vztahy, rodičům chybí důvěra, proto by školy měly o možné šikaně otevřeně informovat děti i rodiče. Ideálně co nejdříve, nejlépe při nástupu do první třídy. Informování může být například prostřednictvím vylepení obyčejného letáku, kdy se rodiče i děti ujistí, že za nimi v případě šikany škola stojí a zároveň vyše varovný signál pro potencionálního agresora nebo jeho rodiče.¹⁰⁸

Do prevence jednotlivých tříd patří především dotazníky. Ty jsou zcela anonymní a slouží k tomu, aby zmapovaly situaci v jednotlivých třídách. Používají se čistě preventivně, nebo v případě podezření, že se v dané třídě odehrává šikana. Většinou se rozdá každému dítěti papír, kde jsou různé otázky, které se týkají právě šikany a jejich cílem je agresivní chování odhalit. Pan Michal Černý použití dotazníků doporučuje jedenkrát ročně.¹⁰⁹

Třídnické hodiny neslouží jen pro nějaké porady, plánování výletů a podobně. Třídní učitel může tyto hodiny využít i pro diskutování s žáky o tom, jak se má učitel k nim chovat, jak se děti mají chovat k němu a jak se mají děti chovat k sobě navzájem. Při této diskusi studenti dávají dohromady určité zásady chování, kterými se poté zároveň snaží držet. Aby na to nezapomněli, tak se zásady většinou napíší na velký papír, vyvěsí ve třídě a jsou každému na očích. Určitá pravidla chování mohou vypadat například takto: „Žáci spolu mluví slušně“ nebo „Silný chrání slabého“.¹¹⁰

Prevence se také zabývá pouze jednotlivci, konkrétně potencionálními oběťmi to jsou hlavně studenti, kteří už někdy v minulosti šikanovaní byli. Tato prevence zahrnuje zvláště pozorování a následné zaznamenávání aktivity dotyčného žáka při běžném

¹⁰⁷ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 112.

¹⁰⁸ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 113.

¹⁰⁹ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 115.

¹¹⁰ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 115.

školním dnu. Škola by měla při tomto druhu opatření spolupracovat s rodiči, následně se jim může doporučit i preventivní psychologická prohlídka.¹¹¹

Dále mohou učitelé provádět individuální rozhovory s dětmi, jestliže chtějí lépe poznat svou třídu a její vztahy. Pedagog si většinou každý týden pozve na rozhovor jednoho žáka, kdy se zajímá o jeho plány, problémy, radosti a podobně. Tyto rozhovory umožňují mnohem rychleji rozpoznat šikanované dítě, nebo například dát oblíbenému a vlivnému žákovi „pod křídla“ studenta, který není úplně ve třídě oblíben a tudíž je v ohrožení.¹¹²

Existují i studie, že může rozhodovat prostředí školy. Pokud je samotná budova upravená a správně umístěna v obci, uvnitř je přehledná s širokými chodbami, s minimalizací různých zákoutí, jednotlivé třídy jsou promyšleně rozmístěné, odpočinkové a stravující zóny jsou dostatečně oddělené, vybavení školy je moderní, barvy zdí a výzdoba není stresující, naopak uklidňující, větrání a topení je plně komfortní a mnoho dalšího, co může zpříjemnit žákům a pedagogům trávení času ve školním zařízení, tak to může mít, kromě na úroveň učení, velký vliv i na vztahy mezi žáky.¹¹³

Psycholog Pavel Říčan doporučuje, že by děti měli mít, pokud možno, na prvním stupni, jen jednoho učitele. Vytváří to totiž pro žáky pocit bezpečí, který se tolik hodí v prvních chaotických letech na základní škole. Díky takovému pocitu, děti nemají takovou potřebu provokovat, být agresivní, či se dokonce dopouštět šikany.¹¹⁴

6.2 Prevence kyberšikany

Je důležité si uvědomit, že kyberšikana není samotnou entitou, tedy šikanou sama o sobě, je to pouze jeden z druhů, forem tradiční šikany. Je to vlastně takové dítě tradiční psychické šikany, které ale na rozdíl od ní, působí v kyberprostoru. Navíc je kyberšikana velice často propojena s šikanou na půdě školy a role agresora a oběti

¹¹¹ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 117.

¹¹² ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6., s. 117.

¹¹³ BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4248-9., s. 244.

¹¹⁴ HOLEČEK, Václav. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Plzeň: Pedagogické centrum, 1997. ISBN 80-7020-004-9., s. 40.

se přenáší na internet. Proto je při prevenci kyberšikany nejprve nutné znát tradiční šikanu, s kterou má společnou podstatu a řadu mechanismů.¹¹⁵

Jak je již zmíněno výše v kapitole o kyberšikaně, velkým problémem je rozdíl znalostí dospělých a dětí v internetu, počítačích, telefonech a podobně. Mnozí starší jedinci se v dnešní době s takovými technologiemi teprve začínají učit, kdežto děti se ve světě technologií narodily a vyrůstají s nimi. A z tohoto důvodu, nezvládají dostatečně kontrolovat děti v kyberprostoru.¹¹⁶

6.2.1 Prevence v rodině

Z mnoho studií vychází, že pokud se dítě včas svěří se svými problémy alespoň jednomu z rodičů, je velká šance, že se trápení ukončí, nebo alespoň zmenší. Z důvodu zákazu přístupu k internetu, počítači a podobně., má ale mnoho dětí ze svěřování strach. Zákazy od rodičů jsou pochopitelné, ale měli by si uvědomit, že to nemusí být ta správná cesta, úplný zákaz může totiž u dítěte prohloubit sociální vyloučení.¹¹⁷

Kromě zákazů existují různé preventivní postupy. Jedním z prvních je aktivní rodičovská mediace, jejíž smysl je ve společném sdílení online aktivit mezi rodiči a dětmi. Měli by si zvláště povídat o svých zkušenostech a zážitcích v kyberprostoru, zjišťovat, jaké má dítě pohled na tento svět internetu, jak mu rozumí a podobně.¹¹⁸

Pasivní rodičovská mediace spočívá v předávání rad dítěti o online světě. Například: Základní informace o bezpečném užívání internetu, jakým nástrahám mohou čelit a jak jim předcházet, co dělat v případě setkání s neznámou osobou, která svým jednáním obtěžuje a podobně.¹¹⁹

Rodiče také mohou své dítě monitorovat. Stručně řečeno jde o kontrolování a ujišťování rodiči, jestli jejich dítě nenavštěvuje nebezpečné nebo nevhodné stránky, nepíše si s cizími lidmi, nedostává výhrušné nebo urážlivé zprávy a podobně. Tato kontrola vždy probíhá poté, co dítě opustí danou technologii, jako je počítač nebo telefon.

¹¹⁵ ROGERS, Vanessa. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-984-2., s. 8.

¹¹⁶ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7., s. 123.

¹¹⁷ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7., s. 127.

¹¹⁸ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7., s. 127.

¹¹⁹ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7., s. 128.

Také se dá kontrola zajistit pomocí aplikací, které automaticky kontrolují strávený čas na internetu, zakazují přístup na nebezpečné stránky, filtrují nevhodný obsah a podobně.¹²⁰

6.2.2 Prevence ve škole

Škola je v mnoha případech s kyberšikanou spojena. Konflikt mezi agresorem a obětí může vzniknout na území školní půdy a akorát se přesunout do online prostoru. Z tohoto důvodu, by se měl dávat ve škole větší důraz na prevenci. Zvláště zvyšováním povědomí o bezpečném užívání internetu. Toto opatření pomáhá dětem si uvědomit možná rizika, které nové technologie přináší a jak je důležité se v online prostoru chránit. Většina mladých jedinců si totiž neuvědomuje rozdíl mezi reálným světem a kyberprostorem. Myslí si, že když používají internet doma nebo ve škole, jsou v bezpečí, ale internetový svět je úplně něco jiného. Je to otevřený prostor, ve kterém je možné narazit na mnoho nebezpečí. Také by tento způsob prevence měl vytvořit dostatečný respekt k druhým internetovým uživatelům, děti by si měly uvědomit, že na druhé straně také někdo sedí a je tam stejný člověk jako oni. Jednoduše jejich chování by mělo být stejné, jak by samy chtěly, aby se ostatní uživatelé chovali k nim.¹²¹

Kromě toho by se děti měli poučit, co je kyberšikanou vůbec myšleno, jaká je závažnost chování na internetu, jaké může přinášet důsledky, jaké chování je tolerováno, které je už přes „čáru“, a zároveň tak poukázat proti jakému chování mají lidé na internetu společnými silami bojovat.¹²²

Jelikož je tradiční šikana s kyberšikanou spjata, jako preventivní opatření mohou být použity i programy, které jsou primárně určené pro školní šikanu. Tuto myšlenku dokázaly i zahraniční výzkumy, kdy programy pro školní šikanu snížily nejen výskyt tradiční šikany, ale i kyberšikany. Takový program je samozřejmě proti šikaně efektivnější, pokud je více zaměřen na agresivitu v online světě, a to například tím, že děti v programu hrají hry, které budují správný přístup vůči šikaně, nebo o ní diskutují na

¹²⁰ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7., s. 128.

¹²¹ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7., s. 133.

¹²² ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7., s. 134.

internetovém fóru. Pomocí takových praktik si například děti lépe uvědomují, jak u šikany může působit skupinový tlak.¹²³

V neposlední řadě by žáci měli být dostatečně informováni o tom, že i v případě kyberšikany, mají právo se obrátit na své učitele nebo jiné důvěryhodné osoby na půdě školy. Svěření je jedno z neúčinnějších způsobů, jak se vypořádat s kyberšikanou.¹²⁴

V roce 2017 MŠMT, z důvodu rozšíření kyberšikany v nebezpečnou agresi, která má vliv na kvalitu výuky a bezpečí ve školských zařízeních, rozšířila své metodické doporučení v oblasti kyberšikany. Převážně se jedná o zanesení pravidel užívání internetu a mobilních telefonů v prostorách školy.¹²⁵

¹²³ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7., s. 135.

¹²⁴ ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7., s. 135.

¹²⁵ Nové metodické doporučení k prevenci kyberšikany. *E-bezpeci.cz* [online]. 2018, 9.1 [cit. 2022-03-22]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/tiskove-zpravy/1291-metodicke-doporuceni-2018>

7 Legislativa a pojem šikana

S pojmem šikana se právní praxe setkává poměrně často, bývá zde používán jako synonymum pro úmyslné jednání, které směřuje vůči jiné osobě a útočí na její lidskou důstojnost. Není tedy podstatné, zda dochází k šikanování slovními útoky, fyzickým násilím, nebo hrozbou násilím. Důležité je, že agresor jedná úmyslně.¹²⁶

Šikanu z trestního hlediska lze postihnout, pokud jsou splněny podmínky trestní odpovědnosti, to znamená naplnění formální a materiální stránky. Formální stránka znamená splnění již zmíněného úmyslu a míry společenské nebezpečnosti, která dosahuje intenzity uvedené v zákoně. Pro naplnění materiální stránky musí agresor naplnit znaky skutkové podstaty konkrétního trestného činu.¹²⁷

Aby byli pachatelé trestně odpovědní, musí dovršit věku alespoň 15 let, kdy spadají do kategorie – Mladiství, která má rozsah do 18 let. Ti, kteří se nacházejí v tomto věkovém rozsahu, se dopouštějí provinění, u kterého se postupuje dle speciálního z. č. 218/2003 sb. - Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Tento zákon ukládá tři druhy opatření - výchovné, ochranné a trestní. U trestů odnětí svobody se snižují trestní sazby na polovinu. Soud také může upustit od uložení trestního opatření, a to z důvodu například nedostatečné mravní a rozumové vyspělosti, nebo například pokud mladiství spáchal provinění ve stavu vyvolaném duševní poruchou. Dosažením věku 18 let, se mladiství stávají z právního hlediska dospělými a mohou se dopustit trestného činu.¹²⁸

Věku 15 let dosáhnou na základních školách jen studenti 9. třídy. Agresoři, kteří jsou mladší, než je požadovaná hranice, se v případě trestného činu dopouštějí činu jinak trestného, ale i takové osoby lze nějakým způsobem potrestat. Není tím samozřejmě myšleno nějaké vězení, ale ústav, který může působit skvěle preventivně a zároveň může být i dostačující nápravnou sankcí. K takovému opatření se ale nepřistupuje okamžitě. Po jednání žáka, jehož chování přesahuje určité meze, následuje pohovor školy s rodiči a přibere se i pedagogický pracovník. Pokud se nic nezmění a pohovory nepomohou, může být podán návrh na dohled nad dítětem, a pokud ani ten agresora nezastaví, nastupuje na řadu poslední krok, kterým je umístění do ústavu.¹²⁹

¹²⁶ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-x., s. 213.

¹²⁷ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-x., s. 214.

¹²⁸ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-x., s. 216.

¹²⁹ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-x., s. 216.

Ani rodiče se školou, za určitých podmínek, nemusí být beztrestní v souvislosti se šikanou. Jestliže rodiče zanedbávají výchovu, mohou se dopustit trestného činu § 201 podle trestního zákoníku, zákona č. 40/2009 Sb. (dále jen „TrZ“). - Ohrožování výchovy dítěte. Takový TČ může být konkrétně způsoben zvláště nezájmem o své dítě, které například tráví noc mimo domov a dopouští se protiprávního jednání.¹³⁰

Pokud ovšem šikana probíhá na půdě školy, nese plnou odpovědnost za vzniklou újmu škola. Rodina dítěte, které bylo obětí šikany má potom právo požadovat náhradu škody za vzniklou fyzickou újmu (například: potřhané oblečení, lékařské zákroky, ukradené nebo zničené školní pomůcky a podobně), ale i psychickou újmu (např.: placené terapie).¹³¹

Pedagogové mohou být také potrestáni. Pokud se zjistí, že v souvislosti se šikanou zanedbali své povinnosti, jako je například nezajištěný dostatečný dozor o přestávce, jde o odpovědnost především pracovněprávní. To pak řeší zaměstnavatel dotyčného pedagoga dle pracovněprávních předpisů. To se může projevit například snížením výplaty, nebo dokonce ukončením pracovního poměru. V závažných případech může být pedagogický pracovník dokonce i trestně stíhán za nedbalostní TČ na zdraví podle § 147 nebo § 148 TrZ, a to v případě, pokud žák svým agresivním jednáním ublíží na zdraví jinému žákovi a zjistí se, že pedagog svou nedbalostí útoku nezabránil.¹³²

Dále může být pedagog trestně stíhán za nadřezování podle § 366 TrZ. K tomuto trestnému činu může dojít, pokud učitel nějakým způsobem napomáhá studentovi, aby se vyhnul trestnímu stíhání, trestu nebo ochrannému opatření. Také by se pedagog mohl dopustit trestného činu nepřekázení podle § 367 TrZ. Zde by učitel musel vědět, že dochází k šikaně (v tomto případě šikaně ve formě znásilňování, loupeží, pohlavního zneužívání) a nechat toto agresivní jednání bez jakéhokoliv zásahu pokračovat.¹³³

Mezi nejčastější trestné činy, kterých se děti při šikanování dopouští, patří především tyto. Omezování osobní svobody, tohoto trestného činu se dopouští agresor, který bez oprávnění brání někomu druhému ve svobodném pohybu. Ze školy sem patří

¹³⁰ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-x., s. 217.

¹³¹ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-x., s. 217.

¹³² Šikana ve škole a trestní právo: Jak je to ale s odpovědností konkrétních osob? Pedagogičtí pracovníci. *Trestni-rizeni.com* [online]. [cit. 2022-03-22]. Dostupné z: <http://www.trestni-rizeni.com/dokumenty/sikana-ve-skole-a-trestni-pravo>

¹³³ Šikana ve škole a trestní právo: Jak je to ale s odpovědností konkrétních osob? Pedagogičtí pracovníci. *Trestni-rizeni.com* [online]. [cit. 2022-03-22]. Dostupné z: <http://www.trestni-rizeni.com/dokumenty/sikana-ve-skole-a-trestni-pravo>

případy, jako jsou zavírání obětí na záchod, do šaten, do skříní, přivazování a další podobné praktiky.

Pokud je žák nucen pohrůzkou násilí k nějakému jednání, jedná se o TČ vydírání. Agresivní jedinci často nutí svého spolužáka například k vypracování jeho úkolu pod pohrůzkou zmlácení.

V šikaně také často dochází i k násilnému brání věcí (peníze, drahé věci), to může být kvalifikováno jako loupež. Na obnosu peněz nezáleží, skutková podstata tohoto trestného činu je ve využití násilí v úmyslu zmocnit se cizí věci.

Při fyzické formě šikany často dochází i k ublížení na zdraví. Agresor oběti ublíží tolik, že ji způsobí újmu na zdraví například v podobě zlomeniny.

Záměrné poškozování věcí také nezůstane bez postihnutí, takové jednání totiž naplní skutkovou podstatu trestného činu poškození cizí věci.

Bohužel ve vážnějších případech dochází i k mravnostním činům, které mohou skončit znásilněním, pohlavním zneužíváním nebo dokonce kuplířstvím.¹³⁴

Zde jsou z TrZ vypsány konkrétní paragrafy TČ, které jsou nejčastěji spojené s tradiční šikanou.

- Ohrožování výchovy dítěte - § 201 TrZ
- Omezování osobní svobody - § 171 TrZ
- Loupež - § 173 TrZ
- Vydírání - § 175 TrZ
- Ublížení na zdraví - § 146 TrZ
- Poškození cizí věci - § 228 TrZ
- Znásilnění - § 185 TrZ
- Pohlavní zneužívání - § 187 TrZ
- Kuplířství - § 189 TrZ¹³⁵

¹³⁴ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6., s. 168-169.

¹³⁵ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Samotná kyberšikana stejně jako tradiční šikana není trestným činem. Ovšem lze se dopustit během jejího konání jiných činů, které se jako TČ klasifikují. Nejčastěji se jedná o trestné činy, jako jsou ohrožování výchovy dítěte, sexuální nátlak, šíření pornografie, nebezpečné pronásledování a vydírání. Takové trestné činy se poté zařazují do statistik kyberkriminality, která je v posledních letech na vzestupu. Jen za rok 2019 policie vyšetřovala přes 8 400 případů, což je od roku 2011 téměř šestinásobek. Je nutné říct, že mezi tyto statistiky nespádá jen kyberšikana, ale například i podvody spojené s autorskými právy na internetu.¹³⁶

Zde jsou TrZ. vypsány konkrétní paragrafy jednotlivých TČ, které jsou nejčastěji spojené s kyberšikanou.

- Ohrožování výchovy dítěte - § 201 TrZ
- Sexuální nátlak - § 186 TrZ
- Šíření pornografie - § 191 TrZ
- Nebezpečné pronásledování - § 354 TrZ
- Vydírání - § 175 TrZ¹³⁷

¹³⁶ BURÝŠEK, Jiří. Fakta: Kyberšikanu trestní právo nezná. Objevuje se ale čím dál častěji. *Seznamzpravy.cz* [online]. 2020, 11.10 [cit. 2022-03-22]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/fakta-kybersikanu-trestni-pravo-nezna-objevuje-se-ale-cim-dal-castěji-123355>

¹³⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

8 Stanovení cílů a hypotéz

Následující hypotézy budou potvrzeny či vyvráceny pomocí dotazníkového šetření.

Cíl č. 1: Zjištění výskytu školní „tradiční“ šikany a její častější formy na základních školách v Plzeňském kraji.

Hypotéza č. 1: Výskyt školní šikany bude vysoký a převládat bude forma psychická.

Cíl č. 2: Zjištění četnosti setkání žáků základních škol v Plzeňském kraji s šikanou na internetu.

Hypotéza č. 2: Četnost setkávání žáků s kyberšikanou bude nadprůměrná.

Cíl č. 3: Zjištění, zda se studenti základních škol v Plzeňském kraji setkávají s preventivními opatřeními či postupy proti šikaně.

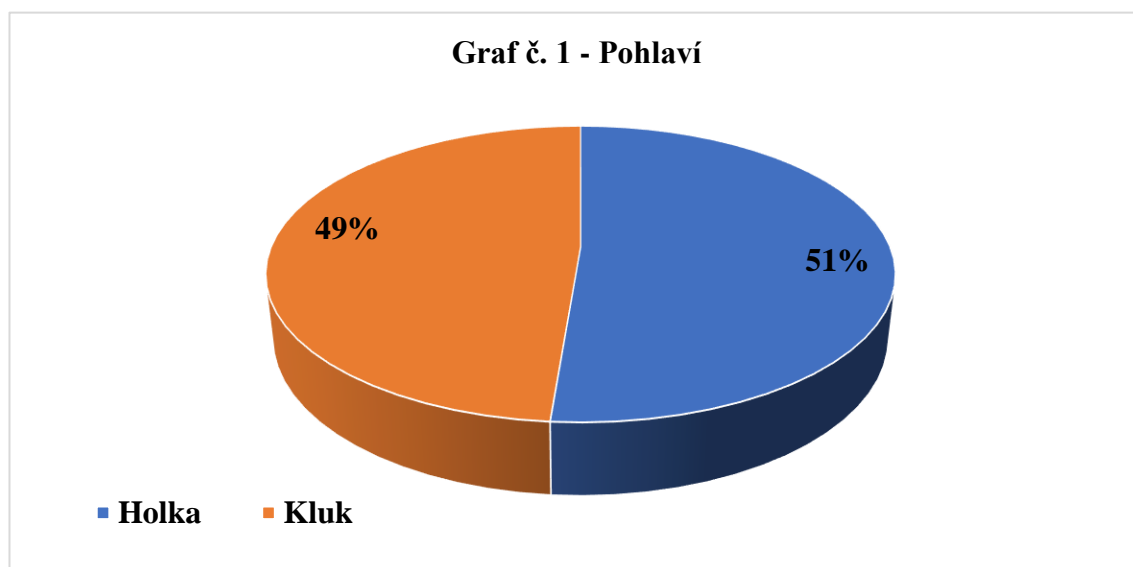
Hypotéza č. 3: Žáci se nebudou příliš často setkávat s preventivními opatřeními či postupy a pokud ano, nebude na ně kladen velký důraz.

9 Dotazníkové šetření

Pro dotazníkové šetření jsem zvolil tyto základní školy: ZŠ. Sušice Lerchova, ZŠ. Klatovy Plánická, ZŠ. Nalžovské hory, ZŠ. Horažďovice Komenského, ZŠ. Domažlice Komenského, ZŠ. Plzeň Zábělská. Volba těchto škol byla zvláště z důvodu lokace v Plzeňském kraji a dostatečného pokrytí kraje pro pravdivost výsledků v této oblasti. Dotazníky byly žákům předány v online podobě, díky které lze vyplnit dotazník na technologiích jako je počítač, telefon nebo tablet. Otázky byly jednoduší poležené volnější formou, z důvodu nízkého věku respondentů. Celkově se výzkumu zúčastnilo 132 studentů, bohužel 15 z nich jsem musel vyloučit, z důvodu možné nepřesnosti výsledků. Někteří studenti totiž odpovídali na otázky nesmyslně, neodpovídali vážně a v pár případech byli dokonce i vulgární.

Otázka č. 1: Jsi?

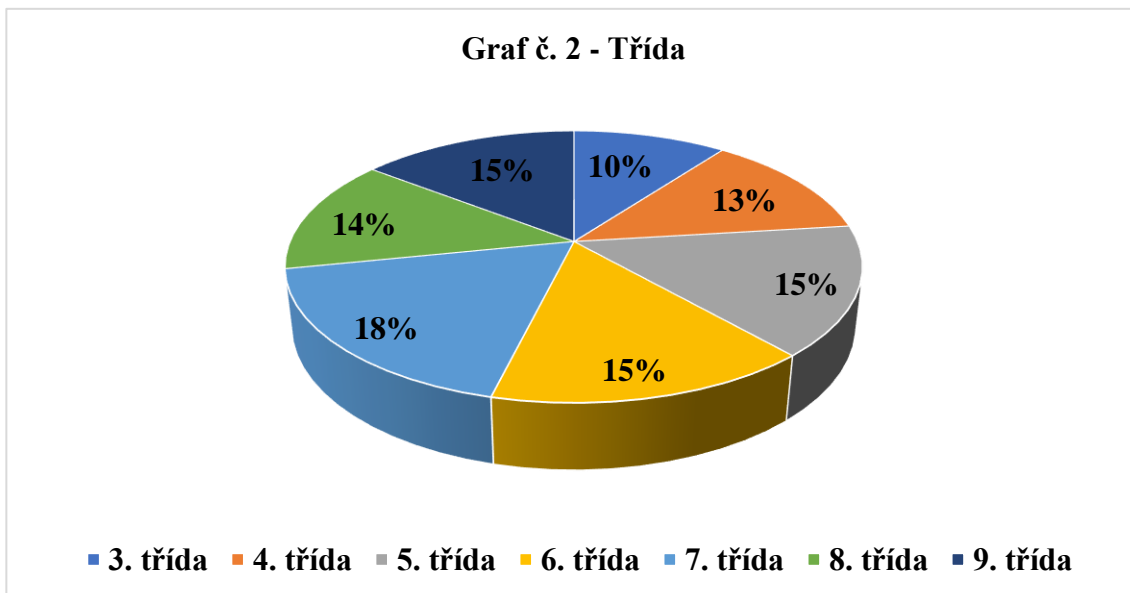
Vyhodnocení: Otázka č. 1 v dotaznících měla za cíl zjistit, jakého pohlaví dotazovaní studenti jsou. Zastoupení v dotazníku je od obou přibližně stejné, z žáků odpovědělo 51 % (60) pro variantu – Holka, a 49 % (57) pro variantu - Kluk.

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 2: V jaké jsi třídě?

Vyhodnocení: Otázka č. 2 měla za úkol shrnout, do jaké třídy studenti aktuálně chodí. Dotazovaných bylo ve 3. třídě 10 % (12), ve 4. třídě 13 % (15), v 5. třídě 15 % (18), v 6. třídě 15 % (18), v 7. třídě 21 % (21), v 8. třídě 16 % (16) a v 9. třídě 15 % (17).

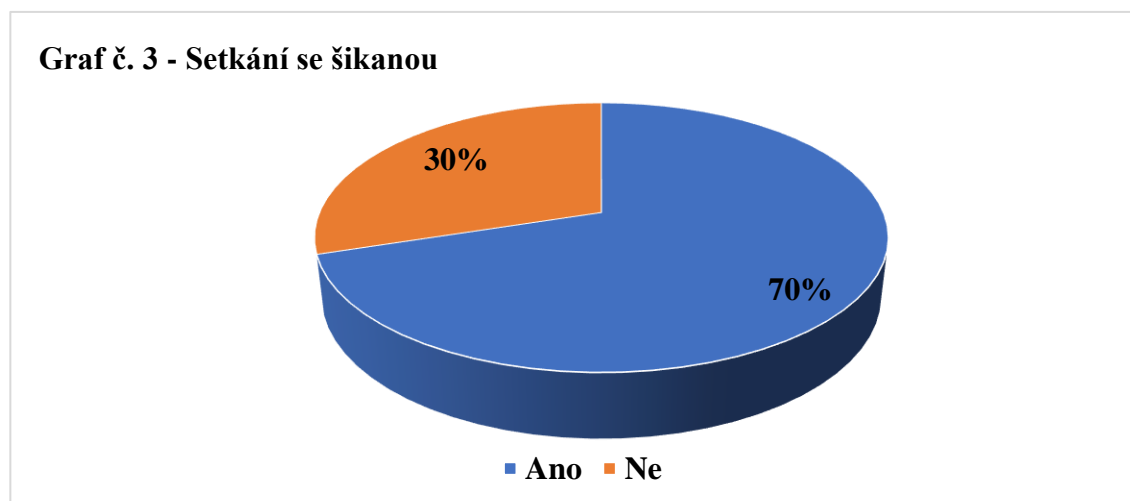

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 3: Setkal/a jsi se někdy se šikanou? Pokud ano, v jaké roli?

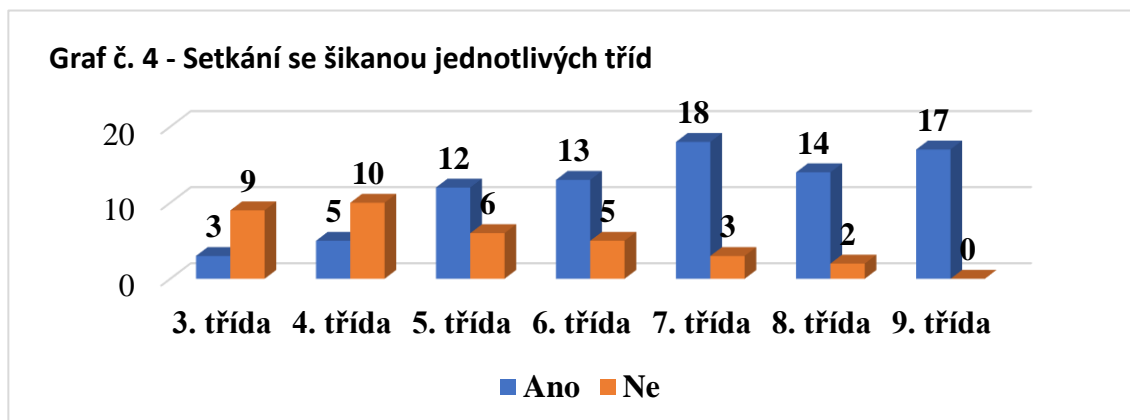
Poznámka: V této otázce byli dotazovaní respondenti seznámeni s významem šikany, pro případ, že by mladší jedinci nevěděli, co šikana znamená. Také měli možnost zakroužkovat více variant.

Vyhodnocení: Hlavním cílem otázky č. 3 bylo zjistit, kolik dotazovaných studentů se setkala se šikanou. Respondenti odpovídali následovně. Pro možnost - Ano 70 % (82) a pro možnost Ne 30 % (35). Z takového výsledku se dá usoudit, že výskyt šikany je opravdu vysoký.

Zdroj: Vlastní výzkum

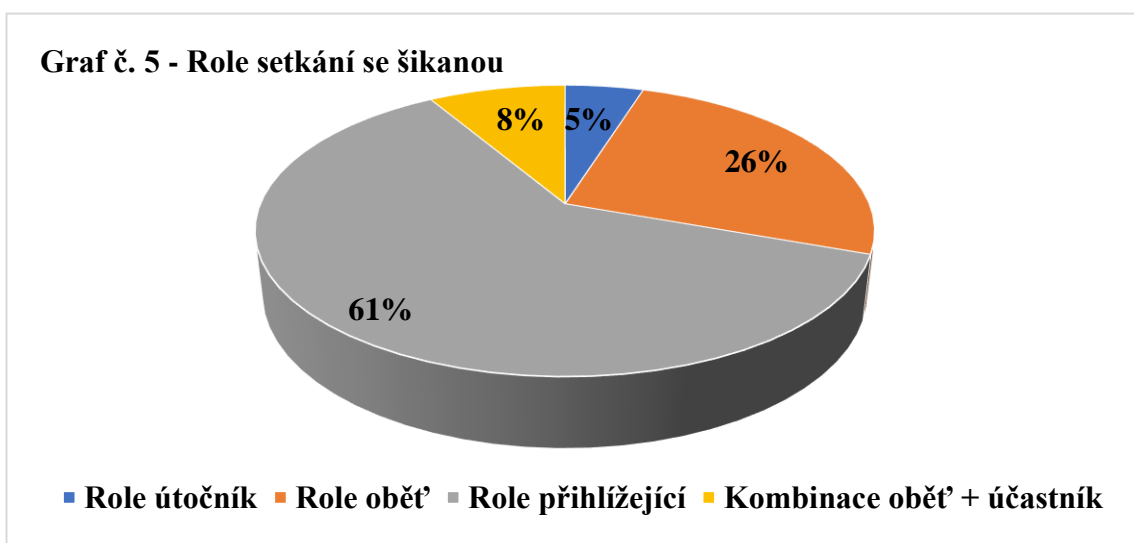
Z pohledu jednotlivých tříd, ve 3. třídě převažovala možnost, že se žáci nesetkali se šikanou (Ano 3, Ne 9), ve 4. třídě také (Ano 5, Ne 10) a od 5. třídy se grafy převrací a převládá možnost, že se setkali se šikanou (Ano 12, Ne 6), 6. třída (Ano 13, Ne 5), 7. třída (Ano 18, Ne 3), 8. třída (Ano 14, Ne 2). U 9. třídy dokonce pro možnost – Ne, neodpověděl žádný z dotazovaných žáků (Ano 17, 0).

Zdroj: Vlastní výzkum

Dále bylo úkolem vyzkoumat v jaké konkrétní pozici se odpovídající respondenti se šikanou setkávají. Studenti měli možnost označit více odpovědí. 61 % (50) narazilo na šikanu jako přihlízející, 26 % (21) se setkalo přímo jako oběť a 5 % (4) přiznalo roli agresora. 8 % (7) dotazovaných označilo více odpovědí, vždy se jednalo o kombinaci účastníka s obětí.

Co se týká počtu agresorů a obětí, může být nepřesný. I přesto, že dotazník je anonymní, agresivní jedinec se za své chování mohl stydět, nebo se bál, že by se přiznal a oběť mohla mít strach z agresora.

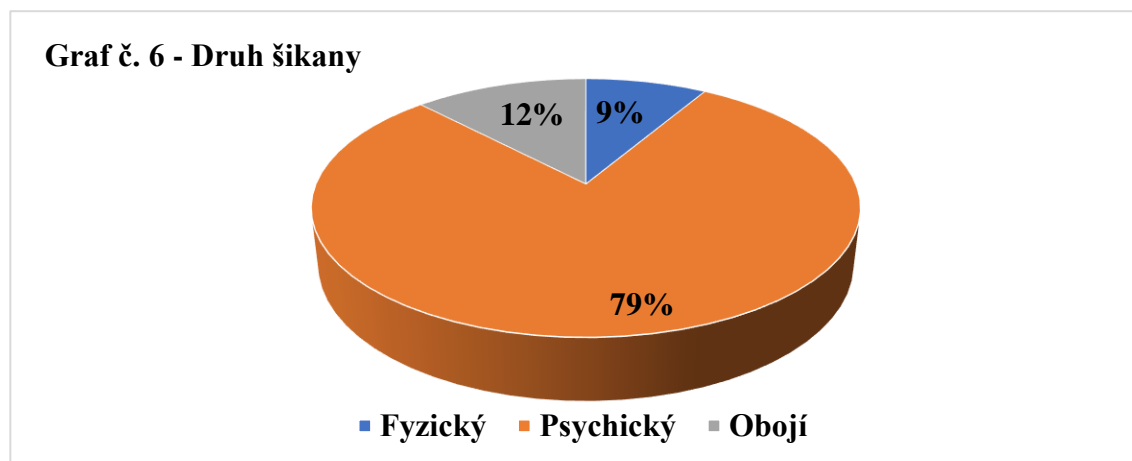

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 4: Pokud ano, s jakým druhem šikany ses setkal/a?

Poznámka: V této otázce byli žáci seznámeni s významem psychické šikany a fyzické šikany, pro případ, že by dotazovaní jedinci nevěděli, co tyto termíny znamenají.

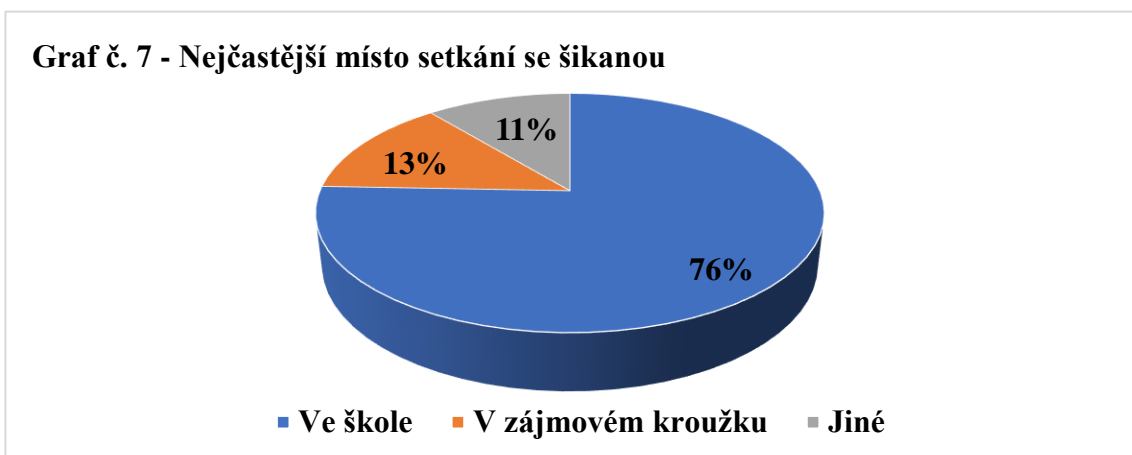
Vyhodnocení: Tato otázka měla za úkol vyhodnotit, jestli se respondenti více setkali s psychickým, fyzickým nebo obojím agresivním chováním. Odpovědi byly ve většině pro psychický typ šikany, konkrétně 79 % (65), 12 % (10) pro možnost – Obojí, a pro možnost – Fyzický pouhých 9 % (7).

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 5: Pokud ano, kde ses se šikanou nejčastěji setkal/a?

Vyhodnocení: Cílem 5. otázky bylo zjistit na jakém místě se nejčastěji studenti se šikanou setkali. Studenti, kteří se setkali se šikanou (82) odpovídali převážně pro možnost – Ve škole, celých 76 % (62), dále v 13 % (11) pro možnost – V zájmovém kroužku (fotbal, zpěv malování) a v 11 % (9) pro možnost – Jiné. Pro možnost – Jiné, byla ještě navíc doplňující otevřená otázka: „Kde přesně?“, kdy respondenti psali více méně stejnou odpověď - Venku, konkrétně 6 krát a zbylí 3 dotazující jedinci bohužel neodpověděli.

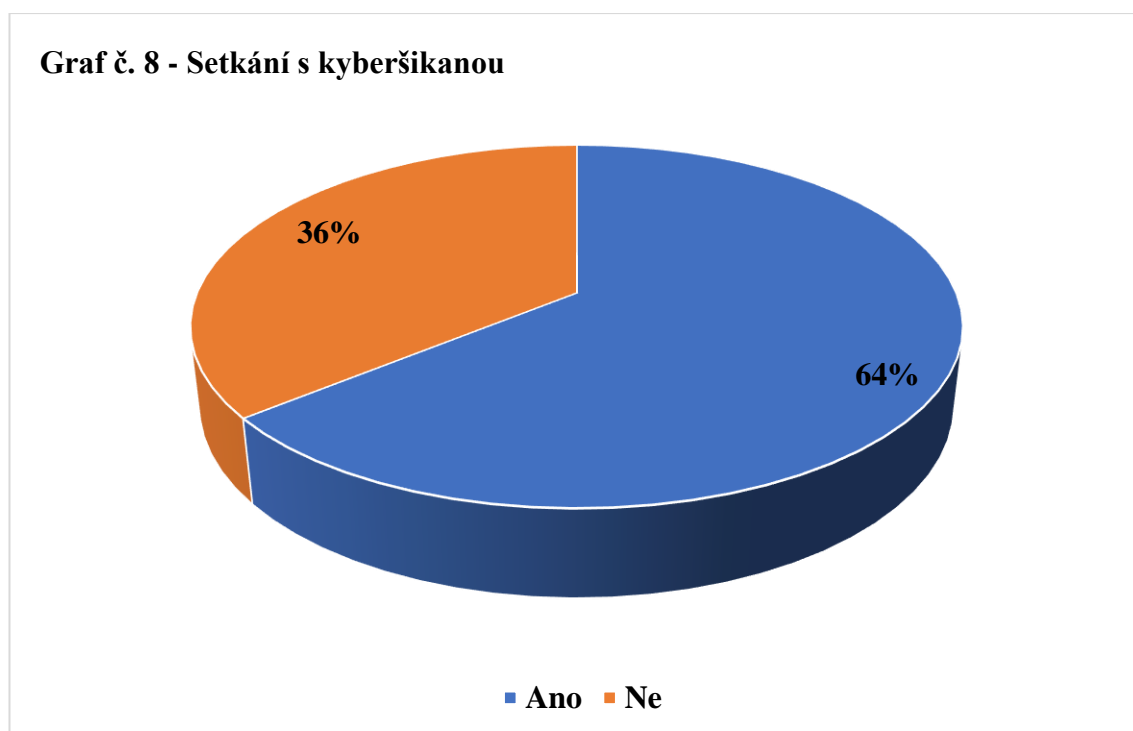

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 6: Setkal/a jsi se někdy s kyberšikanou?

Poznámka: V této otázce byli žáci seznámeni se stručnou definicí kyberšikany, pro případ, že by nevěděli, co šikana znamená. Navíc měli možnost zakroužkovat více variant.

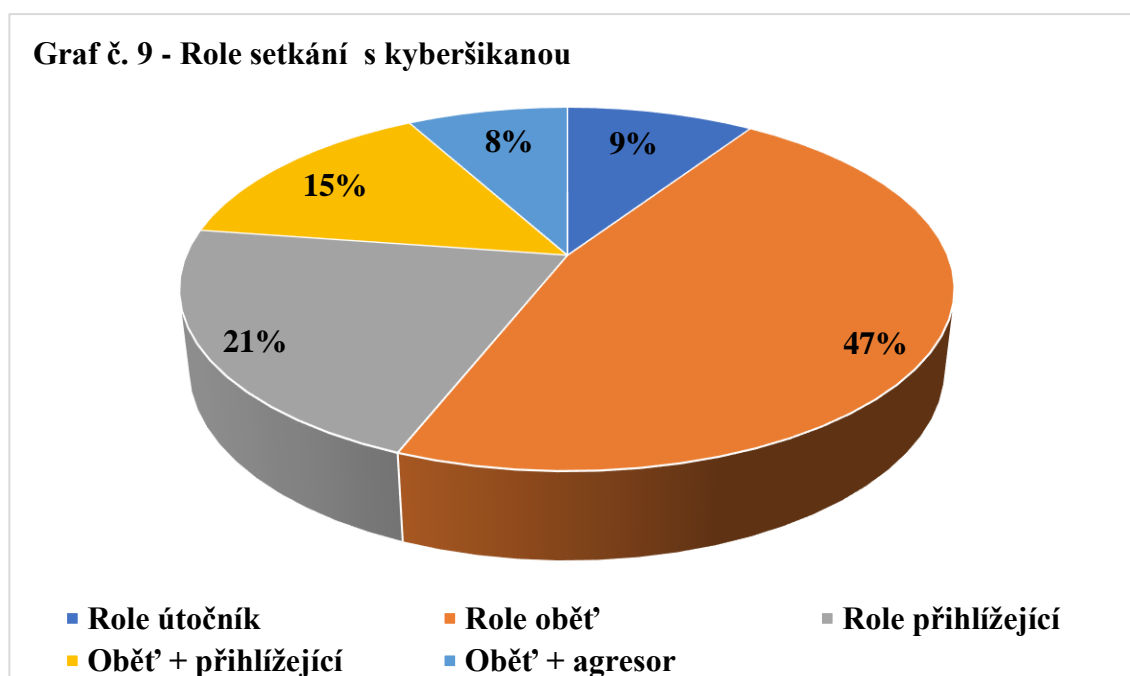
Vyhodnocení: Hlavním úkolem této otázky bylo zjistit četnost výskytu kyberšikany na základních školách. Z grafu vyplývá, že výskyt kyberšikany je u mladých studujících jedinců vysoký a výrazně se přibližuje výskytu tradiční šikany. Respondenti odpovídali v 64 % (75) pro možnost – Ano. Ve zbylých 36 % (42) pro variantu – Ne.

Zdroj: Vlastní výzkum

Dílčím cílem, stejně jako u tradiční šikany, bylo zjistit v jaké roli se odpovídající respondenti s kyberšikanou setkali. Děti měly možnost označit více odpovědí. Zde se oproti tradiční šikaně hodnoty trochu lišily, zvláště v roli přihlížejícího, kde byly procenta výrazně nižší, konkrétně 21 % (16) a oběti, kde byly procenta naopak vyšší, konkrétně 47 % (35). Z toho lze konstatovat, že na internetu se nachází více obětí, než v „offline“ světě. Dále 15 % (11) zvolilo kombinaci účastníka a oběti, 9 % (7) se přiznalo k roli útočníka a zbylých 8 % (6) zakroužkovalo kombinaci oběti a agresora. Z toho lze tvrdit, že na internetu si děti více na ostatní dovolí, což není úplným překvapením.

Počet agresorů a obětí může být reálně vyšší, ale z důvodu, strachu z odhalení nebo například studu, mohou respondenti odpovídat nepravdivě.

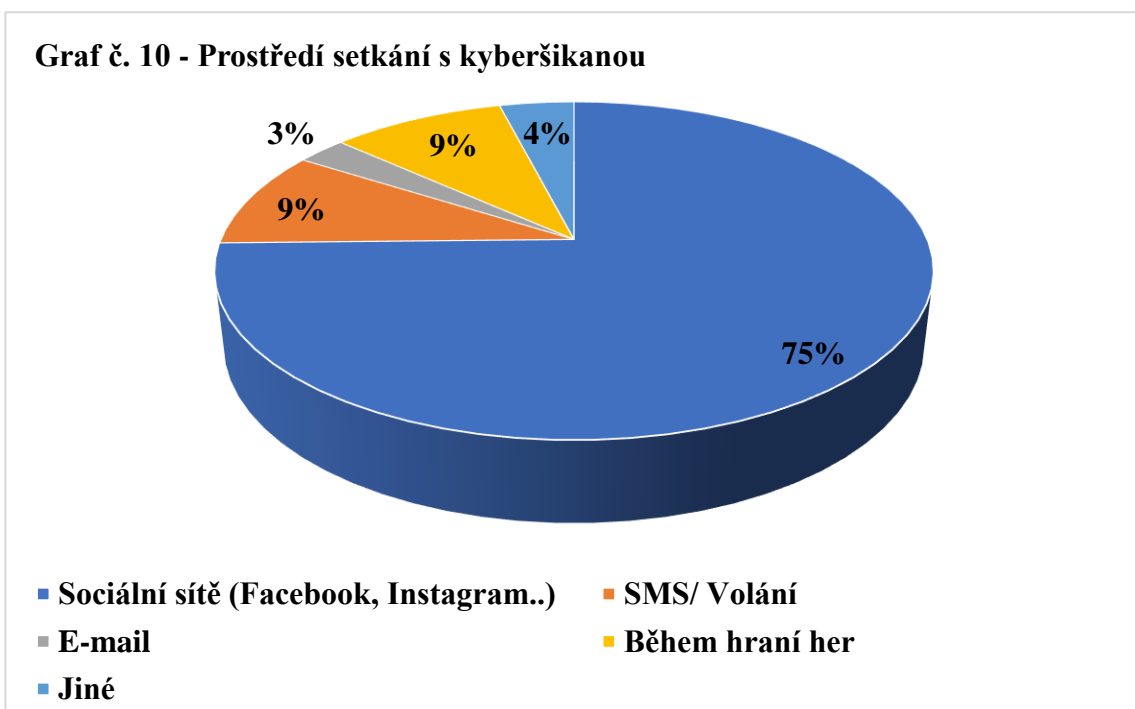

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 7: Pokud ano, kde ses s kyberšikanou nejčastěji setkal/a?

Vyhodnocení: Cílem otázky č. 7 bylo zjistit, v jakém prostředí se žáci nejčastěji setkávají se šikanou na internetu.

Ze 75 respondentů odpovídalo převážně pro sociální sítě (Facebook, Instagram), celých 75 % (56). To potvrzuje, že mladí jedinci tráví většinu svého času na sociálních sítích. Zbylá procenta byla rozdělena pro herní prostředí, kde se nejčastěji s kyberšikanou setkává 9 % (7) respondentů, pro SMS zprávy nebo hovory, kde bylo také 9 % (7) a pro E-mail schránku, kde byly pouhé 3 % (2), což ukazuje, že je to pro mladé jedince již zastaralý způsob komunikace. Zbylé 4 % (3) žáků odpovídali otevřenými odpověďmi, ve kterých byly ve směr další sociální sítě, jako je Skype nebo Messenger.

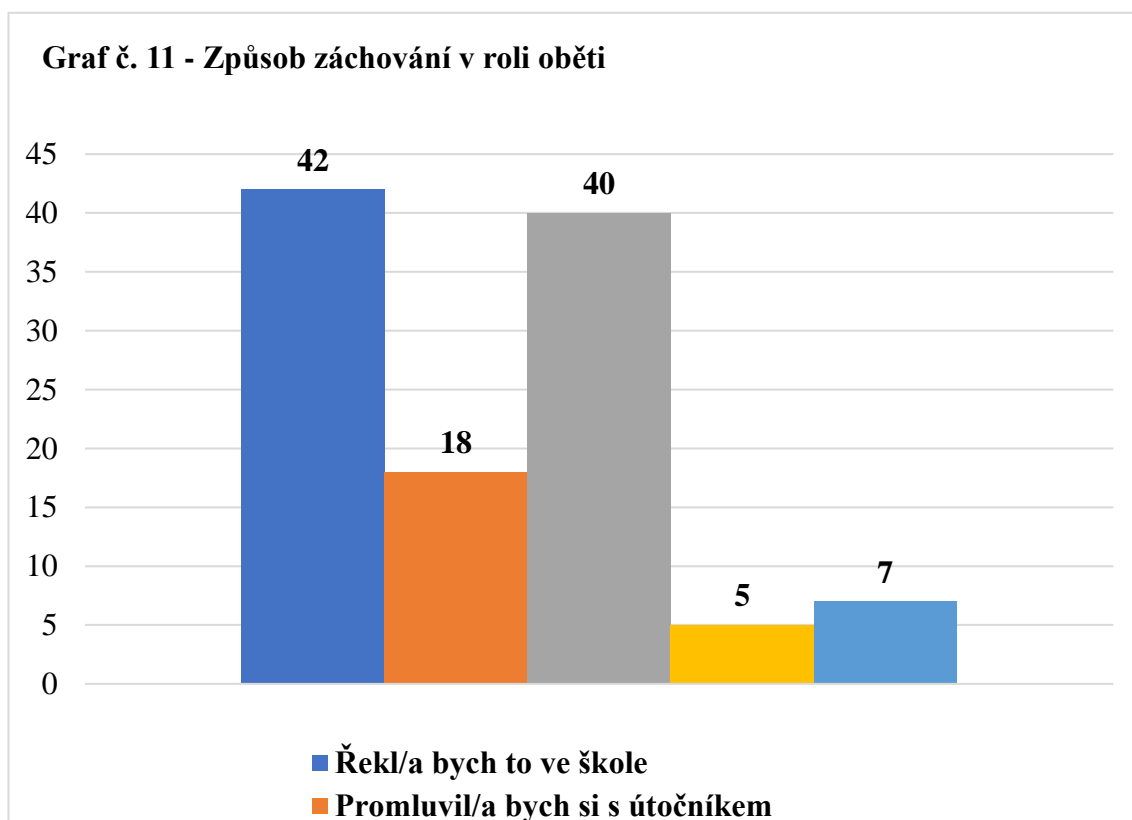
Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 8: Jak by ses zachoval/a, pokud by ses stal obětí šikany nebo kyberšikany?

Poznámka: Odpověď byla čistě otevřená.

Vyhodnocení: Cílem otázky č. 8 bylo zjistit, jak by se žáci zachovali v případě, pokud se stali obětí nějakého agresivního jedince nebo skupiny. Bohužel i v této otázce se našli tací, kteří neodpověděli vůbec, konkrétně 5 studentů.

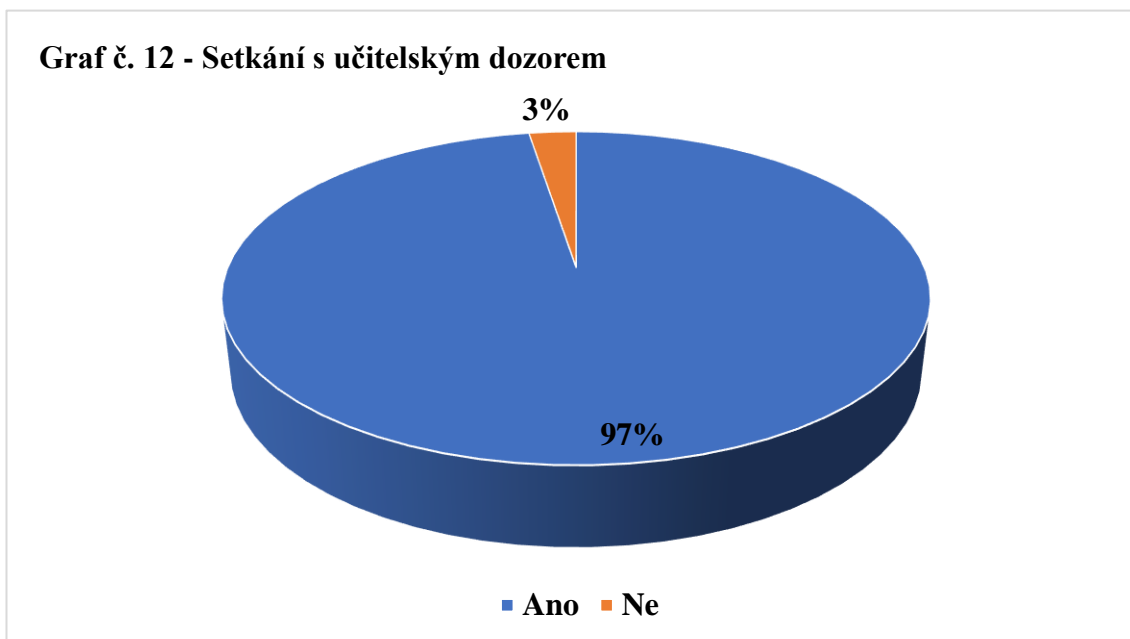
Odpovědi byly různé, ve většině by se dotazovaní respondenti někomu svěřili, což je správně a vypovídá to i o kvalitě prevence ze strany školy a rodiny. Nejčastěji by to žáci oznámili učiteli nebo někomu ve škole, konkrétně 42 studentů. Druhá nejčastější odpověď byla, že by tento problém studenti oznámili svým rodičům nebo prarodičům, takto odpovědělo přesně 40 studentů. Také se ještě objevila odpověď ve smyslu, vyřídil bych to s útočníkem sám, nebo bych si s ním promluvil, tuto možnost napsalo 18 studentů. Ze zbylých respondentů si konkrétně 7 žáků nevědělo rady, jak v takovém případě postupovat a 5 žáků by s tím nedělalo vůbec nic, jednoduše by to neřešili.

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 9: Setkáváš se ve škole pravidelně s učitelským dozorem?

Vyhodnocení: Otázka č. 10 měla za úkol shrnout, kolik dotazovaných studentů základních škol se setkává na své škole s pravidelným dozorem vykonávaný učiteli. Dle výsledků vyplývá, že základní školy respondentů s tímto druhem prevence před šikanou nemají problém. Celých 97 % (114) totiž odpovědělo pro možnost – Ano, a jen 3 % (3) pro možnost – Ne.

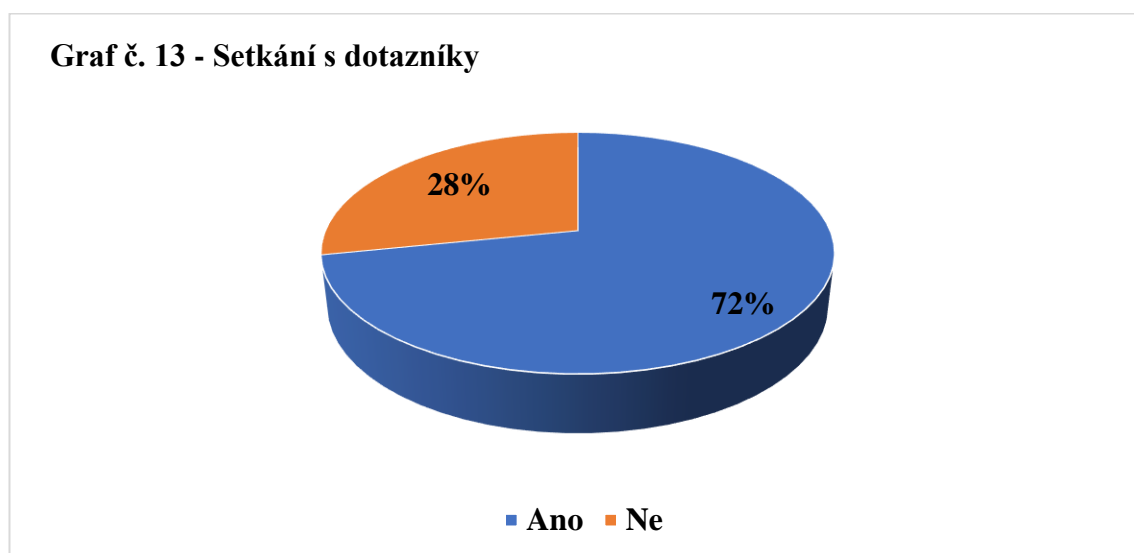

Zdroj: Vlastní výzkum

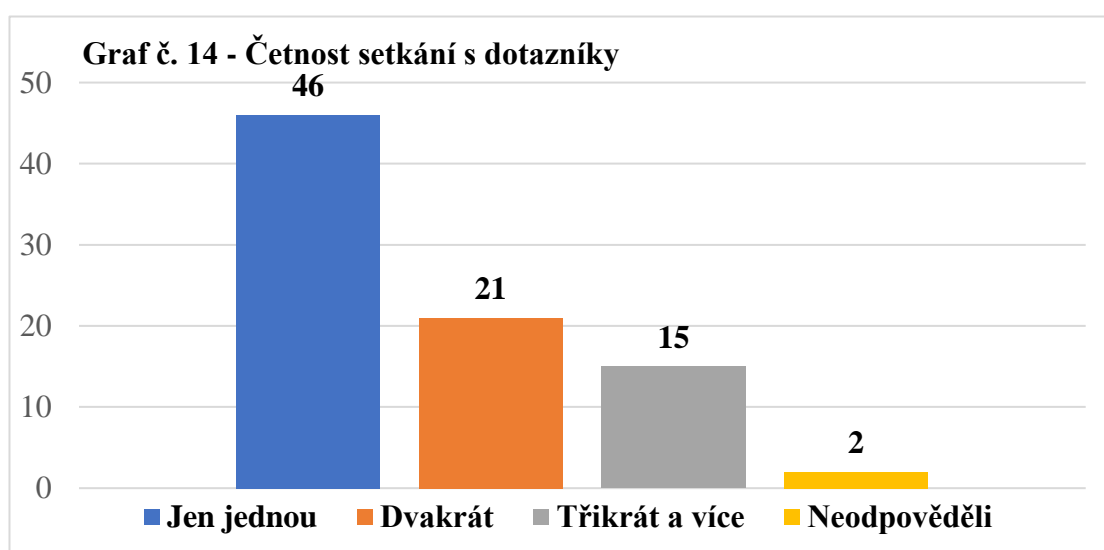
Otázka č. 10: Vyplňoval/a jsi někdy ve škole dotazník na téma šikana? Pokud ano, kolikrát?

Vyhodnocení: Hlavním předmětem této otázky, bylo stejně jako u předešlé, poukázat na četnost setkávání žáku s preventivním opatřením, zde konkrétně s vyplňováním dotazníku na téma šikana.

Studenti ve většině dotazník na tuto problematiku už vyplňovali, přesně 72 % (84). Horší výsledky měla ovšem četnost. Využití dotazníků se školám doporučuje jedenkrát ročně a z tohoto výzkumu vyšlo, že více než polovina studentů se s dotazníky setkala pouze jednou, konkrétně 46 žáků. Dále se 21 žáků s vyplňováním dotazníku setkala dvakrát a 15 žáků více než třikrát. Dva žáci bohužel počet nevyplnili. Studentů, kteří se nesetkali s prevencí, jako je dotazníková metoda, bylo přesně 28 % (33).

Zdroj: Vlastní výzkum

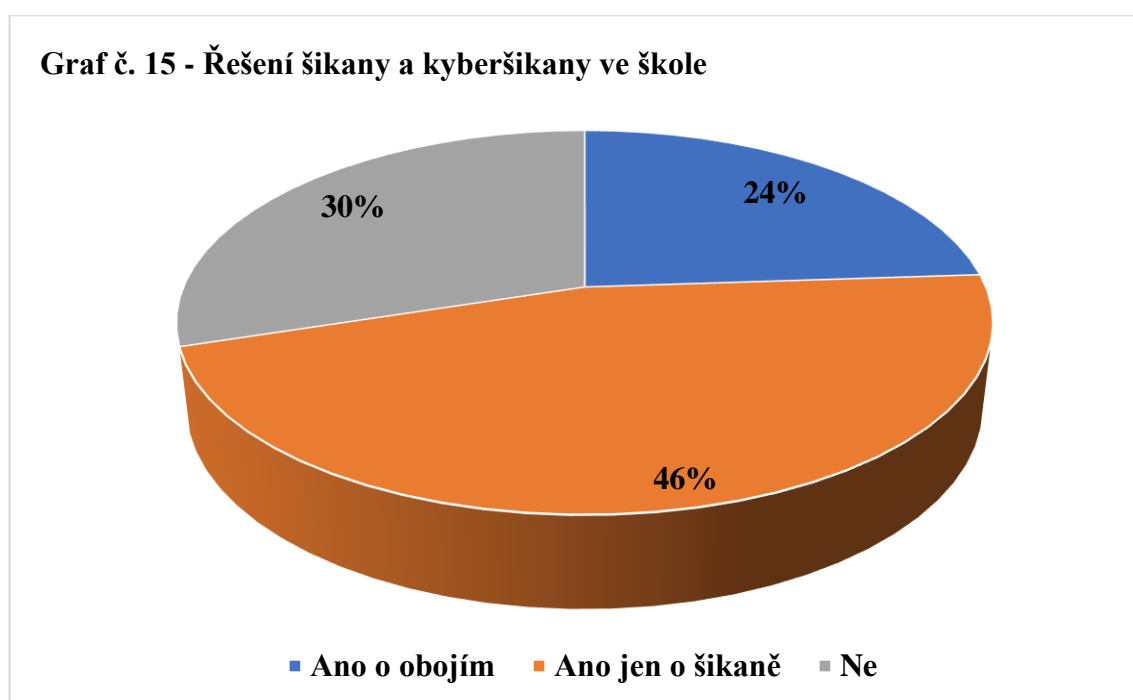

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 11: Mluvíte ve škole s učiteli o šikaně a kyberšikaně?

Vyhodnocení: Tato otázka měla za úkol zjistit důraz na prevenci ze strany školy, zda učitelé s žáky probírají problematiku šikany, jestli nezapomínají mluvit také o šikaně na internetu a zda si učitelé získávají důvěru s dětmi, která je při výskytu mnohdy zásadní a může včasné zastavit hrůzné následky tohoto agresivního chování.

Tento způsob preventivního opatření je spíše průměrný, 46 % (54) sice s učiteli o této problematice komunikuje, ale neprobírá internetovou šikanu. O šikaně a kyberšikaně komunikuje ve školách pouhých 24 % (28) dotazovaných respondentů a 30 % (35) neprobírá ve škole tento fenomén vůbec.

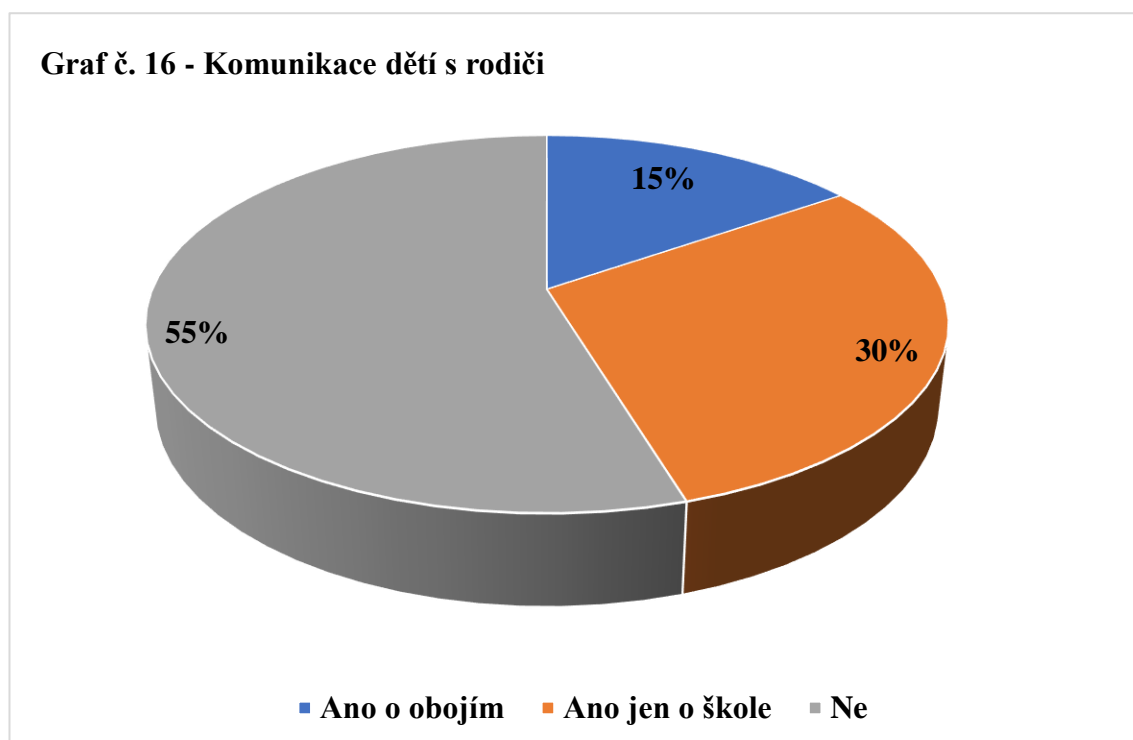

Zdroj: Vlastní výzkum

Otázka č. 12: Mluvíš doma s rodiči o tom, co se ti vše děje ve škole i na internetu?

Vyhodnocení: Tato otázka měla navazovat na předchozí a zjistit jaký je kladen důraz na prevenci před šikanou a kyberšikanou, naopak ze strany rodičů. Komunikace mezi rodiči a dítětem je totiž pro prevenci velmi důležitá.

Z dotazníku vychází, že děti s rodiči moc nekomunikují. Celých 55 % (64) respondentů dění ve škole ani na internetu doma neřeší. 30 % (35) respondentů alespoň se svými rodiči probírá školu. Rodičovský přístup, který by měl být u každého dítěte, je bohužel jen u 15 % (18) dotazovaných žáků.

Zdroj: Vlastní výzkum

10 Vyhodnocení hypotéz

Hypotéza č. 1: Výskyt školní šikany bude vysoký a převládat bude forma psychická.

Výsledek: K vyhodnocení hypotézy č. 1 byla z dotazníku využita otázka č. 3 a 4. Na otázku č. 3 odpovědělo 82 ze 117 žáků (70 %, viz. graf č. 3), že se šikanou se již setkali. Na druhou otázku č. 4, která se týkala formy šikanování, odpovědělo 65 žáků (79 %, viz. graf č. 6) pro psychický druh šikany. Hypotéza byla tedy potvrzena.

Hypotéza č. 2: Četnost setkávání žáků s kyberšikanou bude nadprůměrná.

Výsledek: Tato hypotéza byla také potvrzena. K zjištění, zda je hypotéza správná, bylo využito z dotazníkového šetření otázka č. 6, díky které vyšlo, že 75 ze 117 studentů základních škol (64 %, viz graf č. 8) se s kyberšikanou setkalo.

Hypotéza č. 3: Žáci se nebudou příliš často setkávat s preventivními opatřeními či postupy a pokud ano, nebude na ně kladen velký důraz.

Výsledek: K vyšší přesnosti vyhodnocení této hypotézy byly využito více otázek, otázka č. 9, č. 10, č. 11 a č. 12. Z otázky č. 9, která se týkala dozorů, vyšlo, že se většina, konkrétně 114 osob ze 117 (97 %, viz graf č. 12), setkává pravidelně s učitelskými dozory. Dále se díky otázce č. 10, která byla zaměřena na dotazníky, zjistilo, že 84 žáků (72 %, viz graf č. 13) se již s vyplňováním dotazníku na téma šikana setkalo, ovšem o poznání horší byla pravidelnost setkání, z 84 žáků se 46 žáků (viz graf č. 14) setkalo s dotazníkovou metodou jen jednou. Z otázky č. 11, která měla za úkol zjistit kvalitu komunikace učitelů s žáky, vyšlo, že 82 žáků (70 %, viz graf č. 15) sice s učiteli komunikuje, ale z toho jen 28 žáků (24 %, viz graf č. 15) o obojí problematice. V poslední otázce č. 12, která se zaměřovala na komunikaci mezi rodiči a žáky, se zjistilo, že jen 53 dětí (45 %, viz graf č. 16) komunikuje se svými rodiči o dění ve škole a z toho jen 18 dětí (15 %, viz graf č. 16) mluví s rodiči i o dění na internetu. Pokud se vše shrne, hypotéza č. 3 je dle všeho také potvrzena.

Závěr

Primárním cílem mé bakalářské práce bylo zjistit aktuální stav výskytu školní šikany a četnost setkání žáků s preventivními opatřeními proti tomuto sociálně patologickému jevu. Zaměřil jsem se nejen na tu „tradiční“ šikanu, ale i na, v dnešní době „populární“ šikanu, tzv. kyberšikanu. Pro tento výzkum jsem si vybral základní školy v konkrétní oblasti - Plzeňský kraj. Všechna zjištění probíhala pomocí kvantitativní metody, konkrétně dotazníku.

Po vyhodnocení otázek je zřejmé, že sociální problém společnosti zvaný školní šikana, je opravdu aktuální a mé hypotézy se potvrdily. Většina studentů se totiž s tradiční šikanou již setkala, podobně tak i u kyberšikany. Co se týká preventivních opatření, tak např. učitelské dozory mají školy, dle výsledků dotazníku, opravdu zvládnuté. Ale bohužel u dozorů to končí a zde jsem se s hypotézou také nemýlil. S jedním častým a doporučovaným postupem, kdy se žákům pravidelně rozdávají dotazníky, které mají postavené otázky tak, aby odhalily šikanu ve třídě, se sice žáci v hojném počtu setkali, ale chyběla právě již zmiňovaná pravidelnost, která je doporučována českým spisovatelem panem Michalem Černým minimálně jedenkrát za rok. Dalším negativem v souvislosti s prevencí, které vyšlo z výzkumu, byl nedostatek komunikace o tomto problému, a to žáků s rodiči, ale i žáků s učiteli. Hovořením o možném riziku šikany a kyberšikany, nebo o celkovém dění ve třídě a na internetu, se může totiž včasné předejít možným následkům.

Dílčím zjištěním byla pozice, ve které se při styku se šikanou studenti základních škol nachází. Převaha byla na straně přihlížejících, ale našlo se i nemálo obětí. Jedním z dalších zjištěních byl způsob zachování dětí při setkání se šikanou a vyhodnocení tak jejich morálních hodnot v případě již zmiňované role - přihlížející. Ve většině byla jejich úvaha správná a hodně dětí by se svěřilo svým rodičům, nebo by to řeklo svým učitelům, je ovšem otázkou, jestli by to např. ze strachu z agresora doopravdy udělali. Zajímavým vedlejším výsledkem bylo také prostředí, ve kterém se respondenti při setkání se šikanou nejčastěji nachází. U tradiční šikany převažovala pochopitelně škola, ale jak je známo, ve škole to může jen začít, a to se potvrdilo i díky výzkumu, protože se našli i tací, kteří v otevřené odpovědi psali o místech, kde se vykonávají zájmové aktivity, jako jsou fotbal nebo např. zpěv. U šikany v kyberprostoru převažovaly nepřekvapivě sociální sítě, které jsou dětmi velmi oblíbené.

Hlavním a také posledním cílem mé práce, bylo díky získaným datům z empirické části, navrhnout nějaké vlastní řešení. Vzhledem k tomu, že šikana je obrovský dlouhodobý problém společnosti, který dokáže zdravému jedinci zkazit klidně celý život, je nutné tento problém řešit. V žádném případě nepopírám, že není žádným způsobem ve společnosti řešen, podle MŠMT pokynů, má přeci každá škola povinnost vytvořit vlastní preventivní program proti šikaně, ale dle mého názoru, kdy vycházím z výsledků mého kvantitativního výzkumu a mého subjektivního vnímání během života, chybí všeobecný důraz na preventivní opatření, dostatečné proškolení učitelů a informovanost rodičů.

Proto bych si dovolil navrhnout tyto opatření. Jedním z prvních je povinné, preventivní šetření proti šikaně pomocí dotazníků s pravidelností minimálně jedenkrát za rok. Nejsem toho názoru, že by se měly využívat dotazníky jen u tříd, které jsou chováním některých žáků rizikové. Šikana může být agresory dokonale skryta a může probíhat klidně tam, kde se zdá vše v pořádku. Dále bych navrhl povinné, pravidelné školení všech pedagogů od dostatečně specializovaných osob. V takovém školení by se měli naučit zvláště včasné rozpoznávat výskyt šikany, jak komunikovat s dětmi o tomto problému a získávat si tak jejich důvěru. Také by se seznamovali s možnými preventivními aktivitami (např. vytváření morálních „hesel“ během třídnických hodin) a novým vývojem šikany např. na internetu (kyberšikana). Můj poslední návrh směřuje k rodičům dětem. Je známo, že výchova je velice důležitá, a to jaký výchovný přístup rodiče zvolí, může dítě velmi ovlivnit. Proto bych zavedl alespoň možnost účasti v podobě např. seminářů pro rodiče, vedené také specializovanou osobou, které by zprostředkovávala škola a byly by zvláště o správné výchově dětí a možných následcích šikany. U tohoto návrhu bych také doporučil možnost účasti i dítěte, protože mnoho postupů (např. ve výchově) se často vysvětluje teoreticky, ale poté to rodiče nedokážou prakticky použít, v tomto případě by si např. správnou komunikaci s dítětem vyzkoušeli během semináře. Dalším kladem účasti dítěte, by byla také určitá informovanost mladého jedince o významu šikany, dozvědění se o správném řešení tohoto problému a zjištění možných rizik, které s sebou šikana nese.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

1. BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4248-9.
2. BITTMANNOVÁ, Lenka a Julius BITTMANN. *Prevence a účinné řešení šikany: u žáků a studentů s Aspergerovým syndromem a vysoce funkčním autismem*. Praha: Pasparta, [2016]. ISBN 978-80-88163-15-2.
3. ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-6374-7.
4. FIELD, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. V Praze: Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2.
5. HOLEČEK, Václav. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Plzeň: Pedagogické centrum, 1997. ISBN 80-7020-004-9.
6. JANOŠOVÁ, Pavlína, Lenka KOLLEROVÁ, Kateřina ZÁBRODSKÁ, Jiří KRESSA a Mária DĚDOVÁ. *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2992-3.
7. KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-x.
8. KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.
9. MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6.
10. MATTHEWS, Julie a Andrew MATTHEWS. *Stop šikaně!*. Přeložil Kateřina ZAJÍCOVÁ. Jihlava: Baroque Partners, 2015. ISBN 978-80-87923-06-1.
11. MUSIL, Jan. *Kriminalistika: vybrané problémy teorie a metodologie*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2001. ISBN 80-7251-080-0., s. 45-47.
12. ROGERS, Vanessa. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-984-2.

13. ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-049-9.
14. ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6.
15. TOMÁŠEK, Jan. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2982-4.
16. VÁGNEROVÁ, Kateřina. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-912-5.

Elektronické zdroje

1. BURÝŠEK, Jiří. Fakta: Kybersikanu trestní právo nezná. Objevuje se ale čím dál častěji. *Seznamzpravy.cz* [online]. 2020, 11.10 [cit. 2022-03-22]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/fakta-kybersikanu-trestni-pravo-nezna-objevuje-se-ale-cim-dal-casteji-123355>
2. Co je flaming?. *E-bezpeci.cz* [online]. 2008, 31.5.2008 [cit. 2022-03-18]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rizikove-jevy-spojene-s-online-komunikaci/dalsi-temata/38-35>
3. Kdo jsou vlastně pachatelé kybersikany?. *E-bezpeci.cz* [online]. 2018, 20.9.2018 [cit. 2022-03-18]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rizikove-jevy-spojene-s-online-komunikaci/dalsi-temata/38-35>
4. NĚMCOVÁ, Martina. Metodický pokyn k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních. *Zkola.cz* [online]. 2021, 17.8 [cit. 2022-03-21]. Dostupné z: <https://www.zkola.cz/ministerstvo-aktualizovalo-metodicky-pokyn-k-prevenci-a-reseni-sikany-ve-skolach-a-skolskych-zarizenich/>
5. Nové metodické doporučení k prevenci kybersikany. *E-bezpeci.cz* [online]. 2018, 9.1 [cit. 2022-03-22]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/tiskove-zpravy/1291-metodicke-doporuceni-2018>

6. Preventivní informace: Šikana. *Policie.cz: Preventivní informace* [online]. [cit. 2022-03-16]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/preventivni-informace-sikana.aspx>

7. Šikana ve škole a trestní právo: Jak je to ale s odpovědností konkrétních osob? Pedagogičtí pracovníci. *Trestni-rizeni.com* [online]. [cit. 2022-03-22]. Dostupné z: <http://www.trestni-rizeni.com/dokumenty/sikana-ve-skole-a-trestni-pravo>

Legislativní dokumenty

1. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Seznam zkratk

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

TČ – Trestný čin

TrZ – Trestní zákoník, zákon č. 40/2009 Sb.

Seznam grafů

Graf č. 1 – Pohlaví

Graf č. 2 – Třída

Graf č. 3 – Setkání se šikanou

Graf č. 4 – Setkání se šikanou jednotlivých tříd

Graf č. 5 – Role setkání se šikanou

Graf č. 6 – Druh šikany

Graf č. 7 – Nejčastější místo setkání se šikanou

Graf č. 8 – Setkání s kyberšikanou

Graf č. 9 – Role setkání s kyberšikanou

Graf č. 10 – Prostředí setkání s kyberšikanou

Graf č. 11 – Způsob zachování v roli oběti

Graf č. 12 – Setkání s učitelským dozorem

Graf č. 13 – Setkání s dotazníky

Graf č. 14 – Četnost setkání s dotazníky

Graf č. 15 – Řešení šikany a kyberšikany ve škole

Graf č. 16 – Komunikace dětí s rodiči

Přílohy

Příloha I – Dotazník pro studenty základních škol v Plzeňském kraji

Příloha I

Dotazník – Školní šikana

Tento dotazník je zcela anonymní a je určen pro studenty základních škol v Plzeňském kraji od 3. do 9. třídy. Dotazník bude využit k vypracování praktické části bakalářské práce, která je na téma – Stav, struktura a limity prevence šikany na základních školách v Plzeňském kraji.

Prosím odpovídej pravdivě a svou odpověď vždy zakroužkuj.

Otázka č. 1: Jsi?

- a) Holka
- b) Kluk

Otázka č. 2: V jaké jsi třídě?

.....

Otázka č. 3: Setkal/a jsi se někdy se šikanou? Pokud ano, v jaké roli?

Šikana = Úmyslné opakované ublížení (např. bouchnutím, výhrůzkami, nadávkami)

Můžeš zakroužkovat více možností.

- a) Ne
- b) Ano, jako útočník (Někoho jsem šikanoval/a)
- c) Ano, jako oběť (Někdo mě šikanoval/a)
- d) Ano, jako přihlížející (Byl jsem svědkem šikany)

Otázka č. 4: Pokud ano, s jakým druhem šikany ses setkal/a?

- a) Fyzický (např. bouchnutí)
- b) Psychický (např. výhrůžky, nadávky)
- c) Obojí

Otázka č. 5: Pokud ano, kde ses se šikanou nejčastěji setkal/a?

- a) Ve škole
- b) V zájmovém kroužku (např. fotbal, zpěv, malování...)
- c) Jiné (Kde přesně?)

Otázka č. 6: Setkal/a jsi se někdy s kyberšikanou?

Kyberšikana = Tzv. šikana přes internet (např. výhružné zprávy, zesměšňování na Facebooku)

Můžeš zakroužkovat více možností

- a) Ne
- b) Ano, jako útočník (Někoho jsem šikanoval/a)
- c) Ano, jako oběť (Někdo mě šikanoval/a)
- d) Ano, jako přihlížejí (Byl jsem svědkem kyberšikany)

Otázka č. 7: Pokud ano, kde ses s kyberšikanou nejčastěji setkal/a?

- a) Na sociálních sítích (Facebook, Instagram)
- b) SMS/ Volání
- c) E-mail
- d) Během hraní her
- e) Jiné..... (Kde přesně?)

Otázka č. 8: Jak by ses zachoval/a, pokud by ses stal obětí šikany nebo kyberšikany?

.....
.....

Otázka č. 9: Setkáváš se ve škole pravidelně s učitelským dozorem?

- a) Ano
- b) Ne

Otázka č. 10: Vyplňoval/a jsi někdy ve škole dotazník na téma šikana?

- a) Ano (Kolikrát přibližně?)
- b) Ne

Otázka č. 11: Mluvíte ve škole s učiteli o šikaně a kyberšikaně?

- a) Ano o obojím
- b) Ano jen o šikaně
- c) Ne

Otázka č. 12: Mluvíš doma s rodiči o tom, co se ti vše děje ve škole i na internetu?

- a) Ano o obojím
- b) Ano jen o škole
- c) Ne

